

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 800 fr. per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, Antwerpen

Studiedag van de Belgische Vereniging voor Europees Recht te Oostende, 6 december 1968

HET ECONOMISCH RECHT IN HET PERSPECTIEF VAN DE FUSIE DER EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

door Prof. Dr. G. VAN HECKE, Decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid te Leuven.

Het is mijn taak een inleiding te geven over het onderwerp «het economisch recht van de Europese gemeenschappen». Men kan het als een onmiddellijk gevolg van de fusie van de executieven beschouwen dat daardoor mogelijk is geschapen in het perspectief van de fusie der gemeenschappen.

Zoals U bekend is, is op 1 juli 1967 in werking getreden een fusie van de executieve organen van de drie gemeenschappen. Maar deze fusie van executieve organen betekent op zichzelf geen fusie van de verdragen. De toestand die in het leven geroepen is door de fusie der executieven, ziet er veeleer als volgt uit dat nu één enig executief drie verschillende verdragen toepast, wat helemaal niet verwonderlijk is wanneer men bedenkt dat in de lid-staten één regering een groot aantal verschillende wetten toepast. Toch heeft die fusie van de executieven reeds op zichzelf een zekere invloed op het toepasselijke materiële recht. Worden het opstellen van een samenhangende politiek op gebieden waar de verantwoordelijkheid vroeger verdeeld was. Het voorbeeld hiervoor is dat van het gemeenschappelijk energiebeleid. Onder de vroegere toestand was de Hoge Autoriteit bevoegd inzake kolen, de Euratomcommissie bevoegd inzake kernenergie en de E.E.G.-commissie bevoegd inzake petroleum en aardgas. Nu daarentegen zijn de verschillende energiebronnen allen gekomen onder de bevoegdheid van de enige commissie wat dus het opstellen van een samenhangend energiebeleid in ieder geval zal vergemakkelijken.

Maar afgezien daarvan blijft de diversiteit bestaan van de materiële regels die in de drie verdragen zijn neergeschreven, zodat dan de vraag rijst of men aan die diversiteit van materiële regels een einde moet stellen en of men bijgevolg een fusie moet nastreven van de verdragen. Ik zou het onderwerp als volgt willen beperken: dat ik in de eerste plaats de inhoud van het Euratomverdrag niet

systematisch zal behandelen, het Euratomverdrag zal louter toevallig in mijn bespreking aangeraakt worden, dit om de eenvoudige reden dat het Euratomverdrag tegelijkertijd met het E.E.G.-verdrag tot stand gekomen is en dat men er bijgevolg mag van uitgaan dat bij de totstandkoming van het Euratomverdrag er op bewuste wijze gestreefd werd naar een eigen speciale regeling. Een tweede beperking van het onderwerp bestaat hierin dat hier behandeld zullen worden de economische regels — (het economisch recht) — in de verdragen. De fusie van de verdragen stelt ook andere problemen: institutionele problemen omdat de verhouding tussen commissie en raad niet dezelfde is in de drie verdragen; ook problemen van rechtsbescherming omdat de rechtsbescherming wijder is opgesteld voor particulieren in het kolen- en staalverdrag dan in de andere twee verdragen. Maar daarover gaat het niet; het gaat tenslotte dus in hoofdzaak om de regels van economisch recht in het kolen- en staalverdrag enerzijds en in het E.E.G.-verdrag anderzijds.

Nu zijn er op dat punt twee houdingen denkbaar in verband met een toekomstige fusie van de verdragen. Een eerste mogelijke houding is deze, dat men een enig verdrag met een rationele inhoud nastreeft en dat men zich bijgevolg afvraagt wat de inhoud zou behoren te zijn van één verdrag dat van de aanvang af als een enig verdrag zou zijn gedacht. Dit kan genoemd worden een maximalistische opvatting van de fusie der verdragen. Een andere houding daarentegen bestaat hierin dat men er zich wil toe beperken om bij de fusie van de verdragen die verschilpunten uit te schakelen die de vlotte werking van het enige executieve lichaam kunnen hinderen. Deze tweede opvatting is dan eerder een functionele en minimalistische opvatting van de fusie der verdragen. Nu werd over dit probleem een colloquium gehouden te Luik in 1965 en bij de bespreking heeft toen ambassadeur Ophüls verklaard dat het

verkeerd zou zijn om over de inhoud van een toekomstig enig verdrag te gaan onderhandelen alsof er niets bestond. Deze tabula rasa methode van benadering van het probleem hield volgens hem het grote gevaar in dat verschillende oplossingen die moeizaam verworven waren in de laatste jaren in het gedrag zouden komen. Over 't algemeen werd deze opvatting van Ophüls toen gedeeld in het Luikse colloquium in 1965. Het standpunt dat daar over het algemeen bijval genoot was dat men het E.E.G.-verdrag als uitgangspunt moest nemen bij de fusieverdragen. Om het E.E.G.-verdrag als uitgangspunt te nemen kan men als reden invoeren niet alleen dat het E.E.G.-verdrag eigenlijk een historisch toeval mag worden genoemd. Wanneer wij ons herinneren hoe het E.G.K.S.-verdrag tot stand gekomen is, zien wij dat het Franse voorstel van 1951 dat geleid heeft tot het verdrag in de grond was ingegeven door het verlangen om de internationale autoriteit, die dus een geallieerde autoriteit was, daarentegen te vervangen door een nieuwe autoriteit waarin Frankrijk en Duitsland op voet van gelijkheid zouden staan. Dat is de historische achtergrond van het ontstaan van het E.G.K.S.-verdrag en indien het E.G.K.S.-verdrag de gebieden kolen en staal bestrijkt, dan is dat eenvoudig omdat de internationale autoriteit van de Ruhr bevoegd was voor kolen en staal. Dit historisch en toevallig verschijnsel dat aan de grond ligt van het kolen- en staalverdrag, werd op het Luikse colloquium in 1965 ook door President Hallstein in herinnering gebracht en hij heeft toen dan ook verklaard dat hij geen noodzaak kon zien in de huidige tijd om kolen en staal verder aan eenzelfde en speciale regeling te onderwerpen.

Het uitgangspunt moet dus zijn het E.E.G.-verdrag waarbij dan de belangrijke vraag is of er in dat hernieuwde algemene verdrag al dan niet een nood bestaat aan een speciale regeling voor bepaalde sectoren. Dat er een nood bestaat aan een speciale regeling voor bepaalde sectoren en dat er in het algemeen verdrag een plaats kon gemaakt worden voor een speciale regeling voor bepaalde sectoren blijkt reeds uit het E.E.G.-verdrag zelf, waar plaats gemaakt is voor een speciale regeling voor twee sectoren, met name landbouw en vervoer. De noodzaak van een speciale regeling voor bepaalde industriële sectoren is ook beklemtoond in het politiek verslag dat de Hoge Autoriteit heeft uitgebracht als het laatste document dat uitging van de Hoge Autoriteit als zodanig. In dat politiek verslag komt de Hoge Autoriteit er voor op dat de fusie van de verdragen niet mag leiden tot een eenvoudige opsplitsing van de sectoriële integratie in een algemene regel. De Hoge Autoriteit beklemtoont daarentegen dat de algemene integratie, naarmate zij voortschrijdt, de nood doet ontstaan aan een gedifferentieerd beleid voor bepaalde sectoren. Opnieuw kunnen we dat vergelijken met nationale toestanden waar in iedere lid-staat de nood wordt gevoeld om in bepaalde industriële sectoren een politiek te voeren die niet dezelfde is als deze die in de andere sectoren wordt gevoerd.

De enige bepalingen van het kolen- en staalverdrag die zeker zullen moeten verdwijnen bij de fusie van de verdragen zijn die bepalingen die de deelintegratie, die in 1953 tot stand kwam voor de twee sectoren van kolen en staal verbinden met de algemene economie van de lidstaten. Dat zijn de bepalingen over het loonbeleid, over de transporttarieven. Van die bepalingen kan men inderdaad zeggen dat zij zonder bezwaar kunnen opgaan in de algemene bepalingen van het E.E.G.-verdrag.

Dat is het perspectief waarin ik nu zou willen overgaan tot een systematische opstelling van de verschilpunten tussen het kolen- en staalverdrag en het E.E.G.-verdrag. Sys-

tematische opstelling waarbij wij twee vragen voor ogen moeten houden. De eerste vraag is of die bestaande verschilpunten al dan niet moeten worden behouden bij een fusie van de verdragen en de tweede vraag is dan, in geval van behoud van een afzonderlijke regeling, voor welke sector die afzonderlijke regeling moet worden in stand gehouden.

Een eerste verschilpunt dat in het oog valt tussen het E.G.K.S.-verdrag en het E.E.G.-verdrag is dat het E.E.G.-verdrag een gemeenschappelijke markt in het leven roept die gekenmerkt is door het bestaan van een gemeenschappelijk buitentarief en een gemeenschappelijke handelspolitiek, wat dus meebrengt dat geïmporteerde producten op dezelfde manier worden behandeld binnen de gemeenschap als de producten die van oorsprong uit de gemeenschap zijn. Bij het kolen- en staalverdrag daarentegen stelt men vast dat er geen gemeenschappelijk buitentarief bestaat, noch een gemeenschappelijke handelspolitiek en dat de vraag of het vrije verkeer toepasselijk is op de geïmporteerde producten een dubieuze vraag mag worden genoemd. Er blijkt geen reden te kunnen gevonden worden om deze speciale regeling in stand te houden voor kolen en staal. Hier lijkt mij het antwoord eenvoudig te zijn: kolen en staal moeten opgenomen worden in het gemeenschappelijk buitentarief; de gemeenschappelijke markt, in tegenstelling tot een vrijhandelszone, moet dus worden uitgebreid tot de sectoren kolen en staal.

In de tweede plaats zou ik een vergelijking willen maken van de twee verdragen inzake het doel en de middelen van de economische politiek. Het doel lijkt voor beide verdragen wel hetzelfde te zijn. Ambassadeur Ophüls heeft uiteengezet in een artikel van het «Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht» dat het doel van de Europese verdragen inzake de economische politiek kon beschreven worden als zijnde wat hij noemt een gematigd liberalisme. Nu is het zeker dat deze grondslag van de economische politiek misschien duidelijker tot uiting komt in het kolen- en staalverdrag waar in art. 2 wordt gezegd dat: «de gemeenschap moet in toenemende mate de omstandigheden scheppen die uit zichzelf de meest rationele verdeling van de productie op een zo hoog mogelijk peil verzekeren». Een zo duidelijke principiële verklaring vindt men weliswaar in het E.E.G.-verdrag niet, maar toch is het zo dat de hele opzet van het E.E.G.-verdrag, gelegd op de vrije mededinging en de verwezenlijking van het vrije verkeer van goederen en productiefactoren, noodzakelijkerwijze tot ditzelfde beeld van een gematigd liberalisme leidt.

Wat nu de middelen van de economische politiek betreft, daar is het duidelijk dat de kolen- en staalgemeenschap beschikt over bepaalde middelen om het door het verdrag voorgeschreven doel uit te werken. In het politiek verslag wordt er de nadruk op gelegd dat die middelen niet toereikend zijn omdat de regeling inzake hulp en subsidies, het principiële verbod van hulp en van subsidiëring, ontoereikend is daar het gaat om het reorganiseren van een industrie die gekenmerkt is door een structurele achteruitgang. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn maar daarnaast kon de Hoge Autoriteit toch ook in haar politiek verslag een meer positieve balans vertonen met name waar het ging om de bevordering van het wetenschappelijk onderzoek en ook waar het ging om de invloed op het investeringsbeleid. Het investeringsbeleid van de ondernemingen kan de Hoge Autoriteit beïnvloeden door de adviezen die zij geeft en door de leningen die zij verstrekt. Wij vinden in het verdrag zowel een negatieve invloed, in die zin dat wanneer een negatief advies wordt uitgebracht dit een verbod meebrengt voor de onderneming om de investering anders dan met eigen middelen te financieren,

als een positieve invloed op het investeringsbeleid die bereikt wordt door het verlenen van leningen tegen voorwaarden die gunstiger zijn dan de onderneming zelf zou kunnen krijgen op de kapitaalmarkt.

Nu wil ik hier even wijzen op het Euratomverdrag waar wij ook een invloed op het investeringsbeleid vinden maar die niet vertoont het negatieve aspect dat wij aangetroffen hebben in het kolen- en staalverdrag. Hier vinden wij alleen het positieve aspect, de bevordering van bepaalde investeringen met name door de mogelijkheid van bepaalde voordelen toe te kennen aan wat het verdrag noemt de gemeenschappelijke ondernemingen.

Laten wij nu daar tegenover stellen de middelen van de economische politiek in het E.E.G.-verdrag. Hier is het zo dat de algemene economische politiek principieel in de handen van de lid-staten blijft, maar onder voorbehoud van een coördinatieplicht inzake de conjunctuurpolitiek. Dat is het beeld dat uit de lezing van het verdrag volgt. Wanneer wij daarentegen de politieke werkelijkheid van de laatste jaren nagaan, dan is de feitelijke toestand zo dat de algemene economische politiek van de lid-staten in grote mate door het bestaan zelf van de gemeenschap ondoelmatig is geworden. Dit is zo omdat nationale maatregelen, op het gebied bijvoorbeeld van de monetaire politiek of van de belastingpolitiek, tegengegaan worden door de invloeden die zich op de nationale markt laten gelden in-gevolge de liberalisering van het goederenverkeer en het vrij verkeer van productiefactoren, zodat de werkelijkheid deze is dat de algemene politiek nu wordt bedreven op grond van een subtiel samenspel waarbij geen van beide partners — de nationale regeringen enerzijds, de gemeenschapsorganen anderzijds — tot het uiterste van zijn beslissingsbevoegdheid kan gaan en in werkelijkheid gedwongen is om met de andere partner overeen te komen. In een zeer lezenswaard artikel van Dr. Everling in het « *Annuaire français de droit international* » over « *l'aspect juridique de la coordination de la politique économique au sein de la communauté économique européenne* » lees ik onder de besluiten het volgende: « *La communauté n'est pas en mesure à l'heure actuelle d'utiliser entièrement les pouvoirs qui lui sont conférés en vertu du traité dans le domaine de la politique de conjoncture et inversement, les états-membres ne peuvent pas davantage faire usage de leurs attributions dans le domaine de la politique économique générale sans la collaboration des institutions de la communauté* ». Dat is dus het subtiel samenspel van de beide partners dat ik beschreef. Ik heb de indruk dat het bij een fusie van de verdragen, gelet op het bestaande politieke evenwicht, bij dat subtiel samenspel zal blijven en zal moeten blijven. Zover voor de algemene economische politiek. Nu zou ik de sectoriële politiek willen bespreken.

Het E.E.G.-verdrag kent twee sectoren waarin aan sectoriële economische politiek kan worden gedaan, landbouw en vervoer. Dit betekent niet dat voor de andere sectoren geen economische politiek kan worden gevoerd, maar dit moet dan gebeuren door een eenparige beslissing van de Raad op grond van art. 235 van het verdrag. Nu is het zo dat meer en meer de noodzaak wordt gevoeld van een industriepolitiek vooral voor de sectoren met een hoge technologie. De technologische « *gap* » die door Servan-Schreiber beschreven werd in zijn boek « *Le défi américain* » kan alleen ingehaald worden wanneer er een ge-centraliseerde politiek tot stand komt van bevordering van een klein aantal bedrijven. Dat was de conclusie van Servan-Schreiber zelf. Er moet in Europa een klein aantal bedrijven tot stand komen waarvan de groei en de specialisatie bevorderd wordt door onderzoekscontracten en door overheidsbestellingen. Nu is er in het recente memo-

randum van de commissie over de kernpolitiek een zeer interessante feitelijke vaststelling die deze is dat in de Verenigde Staten de 87 kerncentrales die gebouwd zijn of in aanbouw zijn, gebouwd worden door vijf firma's terwijl in de Europese gemeenschap de 16 gebouwde of in aanbouw zijnde kerncentrales gebouwd worden door 12 firma's. Wij kunnen dus tegenover elkaar stellen vijf firma's in de V.S. die onder elkaar 87 opdrachten delen, terwijl in de Europese gemeenschap 12 firma's onder elkaar 16 opdrachten moeten delen. En gelijkaardige vaststellingen zou men vermoedelijk ook kunnen maken voor andere sectoren met een hoge technologie zoals electronica, telecommunicaties, computers, enz...

Wat zijn nu de voorwaarden voor de verwezenlijking van een industriële politiek die de technologische « *gap* » kan goedmaken? Voorwaarden lijken te zijn dat er een internationaal orgaan komt dat bevrijd wordt van de unanimiteitsregel en dat bevoegd is om een planning van onderzoek en van opdrachten op te stellen, dat ook bevoegd is om opdrachten te geven zonder onderscheid van nationaliteit. Dat internationale orgaan, dat dus supra-nationale kenmerken moet vertonen, moet ook een financiële autonomie bezitten om zelfstandig op te treden en om niet lam gelegd te worden door de regel van het « *juste retour* », luidende dat iedere lid-staat bij wijze van bestelling zoveel moet krijgen als hij bij wijze van bijdrage stort, wat zeker niet de geschikte methode is om een klein aantal efficiënte bedrijven in het leven te roepen. De eenvoudigste oplossing om die financiële basis tot stand te brengen lijkt mij te zijn dat men aan de gemeenschap toekent de opbrengst van de douanerechten aan de buitengrenzen en dat deze fiscale inkomsten van de gemeenschap de grondslag vormen voor een financiële activiteit door het opnemen en doorgeven van leningen. Dit zou dus moeten gecopieerd worden van het kolen- en staalverdrag. De vergelijking tussen de Hoge Autoriteit die industriële politiek heeft kunnen voeren, en de Euratomcommissie die alleen maar kan klagen over het gebrek aan verwezenlijkingen, toont aan dat de industriële politiek staat of valt met de financiële autonomie van het internationaal orgaan.

Het laatste punt van vergelijking tussen het kolen- en staalverdrag en het E.E.G.-verdrag betreft het mededingingsrecht. Hier zou ik drie punten willen onderstrepen. In de eerste plaats kent het kolen- en staalverdrag een volstrekt discriminatieverbod (art. 60) dat toepasselijk is op alle ondernemingen en dat uitgewerkt wordt in de verplichting voor die ondernemingen om volgens prijslijst te verkopen. Afgezien van het discriminatieverbod voor vervoerondernemingen is de toestand in het E.E.G.-verdrag daarentegen dat een discriminatieverbod alleen geldt voor marktbeheersende ondernemingen of voor kartels en dat voor alle andere ondernemingen het enige verbod is het algemene verbod uit art. 7 van een discriminatie op grond van de nationaliteit. A fortiori bestaat er in de E.E.G. geen verplichting om volgens prijslijst te verkopen. Dat er geen discriminatieverbod bestaat in de E.E.G. kan eenvoudig geïllustreerd worden met het voorbeeld van het Nederlandse aardgas dat in de export tegen andere prijzen wordt verkocht dan in het binnenland. Het doel van het discriminatieverbod in het kolen- en staalverdrag is de gelijkheid te doen heersen tussen de gebruikers van industriële grondstoffen. Is die regel gerechtvaardigd? Moet die regel in stand gehouden worden? Indien die regel in stand gehouden wordt, moet die dan niet worden uitgebreid tot concurrerende producten? Het lijkt mij weinig zin te hebben dat een discriminatieverbod bestaat voor bepaalde energiebronnen en niet voor andere.

Een tweede punt van verschil is dat het kolen- en staalverdrag een administratieve goedkeuring van concentraties

kent (art. 66). Art. 86 van het E.E.G.-verdrag daarentegen beoogt alleen het bestrijden van de misbruiken van markt-beheersende ondernemingen en houdt geen a priori concentratieverbod in. Zoals mijn medepreadviseur Prof. Verloren van Themaat in zijn preadvies voor het Congres te Rome heeft gezegd is het bijgevolg zo dat men bij de fusie van de gemeenschapsverdragen zal moeten kiezen tussen het zeer vergaande stelsel van voorafgaande goedkeuring van concentraties op grond van art. 66 van het E.G.K.S.-verdrag en het misbruiksverbod van art. 86 van het E.E.G.-verdrag. Nu heeft mijn medepreadviseur ook in zijn preadvies voor het Congres te Rome een middenweg voorgesteld die de vorm aangenomen heeft van een ontwerp van verordening waarin een aanmeldingsplicht aan de commissie de mogelijkheid zou geven om binnen een bepaalde termijn een uitspraak te geven over de vraag of de voorgenomen concentratie een inbreuk op art. 86 van het verdrag zou betekenen. Dat een zodanige verordening zou kunnen worden ingevoerd op grond van het E.E.G.-verdrag zoals het nu bestaat, lijkt mij hoogst dubieus en ik geloof dat op het Congres te Rome, waar ik niet op aanwezig was, heel wat tegenkanting is gekomen tegen dat voorstel. Nu, wat er ook van zij, het is mijn taak noch mijn bedoeling om hier art. 86 en 87 van het E.E.G.-verdrag te interpreteren. Maar wat ik in overweging zou willen geven is dat dit voorstel van verordening, dat mijns inziens de lege lata van betwistbare wettelijkheid zou zijn, de lege ferenda misschien in overweging moet worden genomen, maar dan opnieuw rijst de vraag: algemeen of voor welke sectoren?

De voordelen van deze regeling de lege ferenda zouden dan zijn, zoals in het preadvies van de heer Verloren wordt aangeduid, dat de rechtsonzekerheid in verband met fusies wordt teniet gedaan doordat de mogelijkheid bestaat om vooraf vast te stellen of er bezwaren bestaan of niet. Dit voorstel lijkt mij aan te leunen vooral bij de Engelse praktijk. Of een zodanig voorstel nodig is in het kader van de industriële politiek die ik bepleit heb, lijkt mij anderzijds niet vast te staan. Ik geloof dat het helemaal een open vraag is of men die weg wil opgaan of niet, zelfs wanneer men een industriële politiek nodig acht. Voor de verwezenlijking van een industriële politiek lijkt mij deze a priori goedkeuring van concentraties niet vereist. Ik geloof dat voor het slagen van een industriële politiek niet meer vereist is dan dat men de financiële hulp die aan bepaalde bedrijven wordt gegeven afhankelijk stelt van de nodig geachte hergroeperingen, net zoals dit in ons land gebeurt door het overlegcomité voor de staalnijverheid.

Het derde punt van verschil inzake het mededingingsrecht betreft de verhouding tussen het gemeenschapsrecht en de nationale regeling, met name op het dubbele plan enerzijds van het geldingsgebied van de twee regelingen en anderzijds van de uitvoeringsorganen. In het kolen- en staalverdrag is het zo dat de verdragsregels uitsluitende gelding hebben. Zij zijn toepasselijk op alle afspraken op de gemeenschappelijke markt. Er is dus geen plaats meer voor nationale regeling. Ook wat de uitvoering betreft is er een uitsluitende bevoegdheid van de gemeenschapsautoriteiten voor de toepassing van de mededingingsregels niet alleen waar het er om gaat goedkeuringen te verlenen maar ook waar het er om gaat de geldigheid van overeenkomsten te beoordelen.

In het E.E.G.-verdrag daarentegen is het zo dat de verdragsregels enkel gelden waar de tussenstaatse handel wordt beïnvloed, terwijl de nationale regeling daarnaast blijft gelden voor lokale toestanden. Hoe nu deze gelding van verdragsregels en nationale regels naast elkaar moeten

worden uitgewerkt wordt, zoals U bekend is, door de heersende opvatting opgelost in de zin van de z.g. «zwei Schranken-theorie»; het zal dus de strengste van de beide regelingen zijn die in de praktijk zal gelden. Ik wil hier terloops vermelden dat, zoals U vermoedelijk bekend is, deze «zwei-Schranken-theorie» momenteel aan het oordeel van het Hof van Justitie is onderworpen naar aanleiding van een procedure hangende voor het «Kammergericht» in Berlijn waar boeten zijn opgelegd op grond van het Duitse recht aan een aantal ondernemingen die tegelijkertijd vervolgd worden of mogen verwacht vervolgd te worden door de commissie op grond van art. 85 van het E.E.G.-verdrag.

Wat de uitvoering betreft, is de toepassing van de verdragsregels verdeeld over de gemeenschap en de nationale autoriteiten. Indien de gemeenschap uitsluitend bevoegd is voor het verlenen van vrijstellingen op grond van het derde lid van art. 85, is het daarentegen zo dat de nationale rechtbanken ook bevoegd zijn voor het beoordelen van de geldigheid van overeenkomsten. Hier hebben we dus twee duidelijk tegenover elkaar staande systemen en hier opnieuw zal men een keuze moeten doen omdat ik geen reden kan inzien om een afzonderlijke regeling in het leven te houden voor één bepaalde sector. Het gedecentraliseerde systeem, zoals het nu in de E.E.G. bestaat, lijkt mij verkieslijk omdat het een te grote ophoping van zaken bij de commissie voorkomt. Ik geef toe dat het in zich houdt het mogelijke nadeel van tegenstrijdige beoordeling, waarbij dan het probleem ter sprake komt van de interpretatie van het derde lid van art. 9 van verordening 17 inzake het samenspel tussen de nationale rechtbanken en de commissie. Zou men daarentegen de richting willen uitgaan van het gecentraliseerde systeem, zoals het E.G.K.S.-verdrag dat kent, dan geloof ik dat, opnieuw met het oog op een voorkoming van een te grote ophoping van zaken bij de commissie, er dan een gespecialiseerde overheid zou moeten in het leven geroepen worden, iets in de aard van het Duitse «Kartellamt». Maar zou men die weg opgaan dan lijkt het mij essentieel dat men hoger beroep tegen de beslissingen van dat gespecialiseerde lichaam openstelt bij de commissie. Dit lijkt mij essentieel omdat het kartelrecht, zoals ik de verdragen begrijp, geen zelfstandige betekenis heeft maar een onderdeel is van een algemene economische politiek tot verwezenlijking van de verdragsdoelstellingen. Daarom moet de eindbeslissing, mijns inziens, altijd liggen bij een lichaam dat verantwoordelijk is voor de algemene economische politiek.

Zo kom ik tot mijn besluit. Ik zou de strekking van mijn betoog als volgt willen samenvatten: de binding van kolen en staal is een toevallig verschijnsel geweest. Voor kolen zal een eigen regeling komen in het kader van het gemeenschappelijke energiebeleid dat een steunregeling zal inhouden en een rationalisatie- en concentratieregeling.

Naast staal en kernenergie bestaat er ook voor andere sectoren een dringende behoefte aan een industriële politiek. Een industriële politiek die bestaat in een oriëntering van de investeringen, in een centrale planning van de overheidsbestellingen en in een bevordering van de nodige fusies. Die industriële politiek kan niet bestaan zonder een eigen supranationale financiële basis. Ik dank U voor uw aandacht.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

HET ECONOMISCH RECHT NA DE FUSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

door Professor Mr. P. VERLOREN VAN THEMAAT, Hoogleraar in het sociaal-economisch recht aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

SCHEMA

1. De verschillen van opvatting in de Lid-Staten over de inhoud van het begrip « economisch recht ». Verkorte inhoud van de Nederlandse begripsomschrijving: « Voorschriften, die rechtstreeks of middellijk de economische verhoudingen op de markt beogen te beïnvloeden ». In Nederland hiervoor de term « sociaal - economisch recht ».

2. Belangrijkste groepen van economische wetten:

a) Wetten, die mogelijk maken kwalitatieve of kwantitatieve beperkingen aan de vestiging of uitbreiding van een bedrijf te stellen.

b) Wetten, die de prijzen van goederen of diensten regelen.

c) Wetten, die andere specifieke onderdelen van het Marktgedrag regelen (b.v. in Nederland Wet op het Cadeaustelsel, Uitverkopenwet, Winkelsluitingswet, Wet op het Afbetalingsstelsel en op economische gronden gestelde kwaliteitseisen).

d) Wetten, die de mededingingsvoorwaarden meer in het algemeen regelen, zonder een vrije mededinging uit te schakelen (in Nederland Wet Economische Mededinging en Wet op de Bedrijfsorganisatie). Tot deze groep kan men eventueel ook de wettelijke grondslag van « plannen » in Duitsland, Frankrijk en Italië rekenen.

e) Wetten, die voor een bepaalde sector van het bedrijfsleven de vrije markteconomie vergaand door centrale leiding vervangen (landbouw en vervoer). Minder vergaand de regeling van het kredietwezen.

f) Noodwetgeving (oorlogswetgeving), die de vrije markteconomie tijdelijk over de gehele linie uitschakelt.

g) Wetgeving, die de in- en uitvoer en het buitenlands betalingsverkeer regelt en daarmee een voorwaarde vormt voor de mogelijkheid van binnenlandse marktordening.

h) Wetten, die dienen tot verzekering van een juiste uitvoering en handhaving van het economisch recht (administratieve rechtspraak, strafsancities, tuchtrechtelijke sancities, administratieve en civielrechtelijke sancities).

3. Reeds oppervlakkige overweging leidt tot de conclusie, dat de autonome toepassing van een groot deel van de nationale economische wetgeving in een volledig gerealiseerde Gemeenschappelijke Markt onmogelijk of minder effectief wordt, respectievelijk tot ernstige concurrentievervalsingen kan leiden.

4. Harmonisatie van de betrokken nationale wetten stuit o.m. op de moeilijkheid, dat het hier veelal om machtigingswetten gaat. Harmonisatie van deze machtigingswetten zonder harmonisatie van het uitvoeringsbeleid is onvoldoende. Vraag, of E.E.G.-verdrag een bevredigende oplossing van dit vraagstuk wel toelaat en of bij fusie van de Gemeenschappen derhalve niet in nieuwe bevoegdheden van de Gemeenschapsinstellingen moet worden voorzien naast de bevoegdheden die reeds bestaan ten aanzien van met name landbouw, vervoer en in- en uitvoer.

5. Urgentie van inventarisatie en rechtsvergelijkend onderzoek van het economisch recht van de zes Lid-Staten. Alleen op die wijze kan een voldoende inzicht worden verkregen in de omvang en de aard van het onder 4 vermelde vraagstuk.

* * *

Mijnheer de Voorzitter, ik zou U, om te beginnen, geluk willen wensen met de keuze van het onderwerp voor deze studiedag.

De keuze van het onderwerp getuigt stellig allereerst van zeer grote moed omdat het aan de orde stellen op één studiedag van een zoveel omvattend onderwerp bepaald een grote moed vereist. Stellig bestaat het gevaar, dat de discussie wat fragmentarisch wordt, zich concentreert op bepaalde punten, die bijzonder de aandacht trekken, zoals bijvoorbeeld de interpretatie van art. 86.

Daar zag ik al voor mijn geestesoog verschijnen een discussie van misschien wel de hele namiddag over dat ene punt, want daar zou zeker een hele middag voor nodig zijn. Dus een zeker gevaar zit er ook wel in de keuze van het onderwerp, maar toch, Mijnheer de Voorzitter, zou ik U met de keuze willen gelukwensen.

Weliswaar zijn er al vele onderdelen van het onderwerp vaak voorwerp van studie en discussie geweest, maar het onderwerp is, bij mijn weten, nog nooit in volle omvang in discussie gesteld. Toch is juist een globale bespreking van het economisch recht in zijn geheel van zeer groot gewicht, want vele onderdelen van het economisch recht hangen zo nauw samen, dat zij slechts gezamenlijk een basis voor het economisch beleid kunnen vormen. Zo kan bij een ernstige verstoring van het evenwicht in de betalingsbalans een gelijktijdige inzet van deviezenwetgeving, loon- en prijswetgeving, afbetalingsstelsel, kredietwetgeving en zelfs van de belastingwetgeving en de regeling van in- en uitvoer noodzakelijk zijn. De ervaringen van achtereenvolgens Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland van het afgelopen jaar spreken in dit opzicht duidelijke taal. Er bestaat ook een nauw onderling verband tussen de toepassing van een op concurrentie-bevordering gerichte kartelwetgeving en meer op marktordening en dus een zekere concurrentie-beperking gerichte wetten als de regeling van de toegang tot bepaalde markten, investeringscontrole, wetten, die bepaalde vormen van concurrentie beperken. Vooral bestaat een verband met wetten, die voor een bepaalde sector van het bedrijfsleven, bv. de landbouw, het vervoer, de energie, de banken of verzekeringsmaatschappijen, de concurrentiemogelijkheden sterk aan banden leggen. Illustraties van dit laatstgenoemde verband tussen mededingingsregels uit de wetgeving en een bepaalde sectorenpolitiek, vindt U in de EEG in de speciale mededingingsregels, die gelden voor de landbouw en voor het vervoer.

Mijnheer de Voorzitter, ik zou tenslotte inleidend nog willen opmerken, dat de toekomst van het nationale economische recht, dat ik zal behandelen in eerste instantie niet zozeer afhangt van de fusie van de gemeenschappen, dan wel van de volledige totstandkoming van de gemeenschappelijke markt. Deze volledige realisatie van de gemeenschappelijke markt, in het bijzonder van de vier vrijheden, zal de toepassingsmogelijkheid van de economische wetgeving van de lid-staten gedeeltelijk juridisch, maar vooral ook feitelijk sterk beperken, onder omstandigheden zelfs uitsluiten.

Deze opmerking houdt echter allermint een kritiek in op de titel van het onderwerp van deze studiedag. Niet alleen zou een kritiek mij, als buitenlands spreker, slecht passen, maar bovendien zou een dergelijke kritiek absoluut niet verdiend zijn. In tegendeel benadrukt mijn opmerking, Mijnheer de Voorzitter, alleen, dat deze titel naar mijn oordeel en ik heb begrepen eigenlijk ook naar het oordeel van mijn mede-preadviseur, normatief moet worden verstaan: Wat behoort na de fusie van de gemeenschappen de plaats van het economisch recht in de lid-

staten en in de gemeenschap te zijn? Wat behoort met andere woorden het fusieverdrag daaromtrent te bepalen en op dat punt zult U misschien al begrepen hebben, Mijnheer de Voorzitter, uit het schematisch overzicht van mijn voordracht, dat mijn opdracht een zekere aanvulling geeft op het vertoog van de heer Van Hecke en daarom logisch, inderdaad, na dat betoog past.

Mijnheer de Voorzitter, ik wil dan eerst in vogelvucht enige blikken werpen op het nationale economische recht, waarbij uiteraard van een volledige systematische behandeling geen sprake zal zijn. Het is nuttig, wanneer de aanwezigen mijn schema daarbij nemen, omdat daar schematisch een aantal wetten — vooral op grond, moet ik daar direkt aan toevoegen, van de in Nederland bestaande toestand — zijn vermeld, om mij mogelijk te maken aan de hand daarvan enige opmerkingen te maken. Bij een dergelijke vogelvucht, Mijnheer de Voorzitter, over een zo groot aantal wetten, treedt het voordeel op, dat de lappendeken van deze wetgeving er toch uitziet als een tapijt, dat een verrassende eenheid van patronen oplevert ten aanzien van het onderwerp, dat vandaag aan de orde is.

Voordat ik echter over de afzonderlijke economische wetten iets zeg, wil ik toch een enkele opmerking maken over de terminologie. Het is namelijk bepaald niet zo, dat nu in alle lid-staten een begrip economisch recht zou bestaan en nog minder, dat dat begrip, voor zover het bestaat, overal dezelfde inhoud zou hebben. Reeds in Nederland is het zo, dat er naast elkaar gesproken wordt van ordeningsrecht en van sociaal economisch recht. Zoals de heer Suetens al heeft medegedeeld, heeft men bij mijn leerstoel gekozen voor de naam sociaal economisch recht, terwijl andere buitengewone leerstoelen de naam van ordeningsrecht dragen. Er is ook nog een buitengewone leerstoel voor mededingingsrecht in Tilburg, waar ook min of meer dezelfde materie wordt behandeld. U ziet daaruit, dat reeds in Nederland er veel verschil van mening bestaat over de terminologie. De inhoud, die ik aan mijn betoog ten grondslag zou willen leggen, is een verkorte definitie van het Nederlandse begrip « sociaal economisch recht »: voorschriften die rechtstreeks of middellijk de economische verhoudingen op de markt beogen te beïnvloeden. De toevoeging van het begrip « sociaal » heeft in zekere zin een historische oorzaak. Er is nl. aanvankelijk vlak na de oorlog een term economisch recht voorgesteld, maar die omvatte dan mede wat men zou kunnen noemen « bedrijfseconomisch recht », dus vennootschappenrecht, octrooirecht, alle mogelijke vragen die meer de juridische problemen van de ondernemingen raken, dan de juridische problemen van de markt. En om dus dat terrein buiten te sluiten, heeft men de toevoeging « sociaal » gekozen, die dus beoogt het « bedrijfseconomisch » recht uit te sluiten.

Er zijn ook in België wel artikelen verschenen, waarin eveneens een inhoudsbeschrijving wordt gegeven, die mede stukken van het ondernemingsrecht bevatten, bv. het vennootschappenrecht. Ook wanneer men het begrip industrieel recht in Italië ziet, wordt daar vaak een deel van het bedrijfseconomisch recht, vennootschappenrecht, octrooirecht toe gerekend naast kartelrecht.

Het enige land, Mijnheer de Voorzitter, waar een vrij uitgebreide literatuur al sinds zeer veel jaren bestaat en die ook van een min of meer uniform begrip « Wirtschaftsrecht » uitgaat, is Duitsland. Maar juist dat woord « Wirtschaftsrecht » toont ook weer aan, dat op zichzelf het woord gemakkelijk tot misverstand aanleiding zou kunnen geven. Men zou dat in Frankrijk bv. zeer goed kunnen vertalen met « droit des affaires » en dan terechtkomen bij het boek van vader en zoon Savatier, maar dat

behandelt weer iets heel anders dan de stof, waar ik mij vandaag mee bezig zal houden.

Mijnheer de Voorzitter, ik heb daar een paar opmerkingen over gemaakt, omdat op zichzelf, geloof ik, van belang zou zijn dat men een internationale discussie start met de bedoeling hier tot een zekere eenheid van terminologie te komen, omdat dat, geloof ik, een vooronderstelling is voor een rechtsvergelijkende arbeid, die mij op dit terrein buitengewoon nodig en zelfs urgent lijkt, om de redenen die ik nog uiteen zal zetten.

Mijnheer de Voorzitter, ik zou dan thans een paar kanttekeningen willen maken, vrij losse kanttekeningen, bij de verschillende wetten, soorten van wetten, die ik onder punt 2 van mijn schema heb opgesomd. Ik kom dan in de eerste plaats bij de wetten, die het mogelijk maken om kwalitatieve of kwantitatieve beperkingen aan de vestiging of uitbreiding van een bedrijf te stellen. Bij kwalitatieve eisen denkt men dan dus aan een bepaald diploma, in Nederland een middenstandsdiplooma, de vakbekwaamheid en eventueel ook de credietwaardigheids-eisen, die aan de persoon worden gesteld, maar dat is dus verder geen kwantitatieve controle van de toelating tot een bepaalde markt, maar het is een kwalitatieve eis gesteld aan een persoon.

Wanneer we dat nu stellen in het kader van de gemeenschappelijke markt, dan is het duidelijk, dat een zekere coördinatie wel gewenst is en die is dan ook in art. 57 van het EEG-verdrag voorzien. Zonder die coördinatie zou de verscheidenheid van dit soort voorschriften in feite tegelijk de vestigingsmogelijkheden van ondernemers uit andere lid-staten kunnen belemmeren, om niet te zeggen uitsluiten, omdat het nu eenmaal voor een Fransman bijvoorbeeld zeer moeilijk is een Nederlandse cursus voor het middenstandsdiplooma te volgen en dus precies aan dezelfde eisen te voldoen als Nederlanders. Men moet daar dus op verschillende wijze oplossingen voor vinden, opdat men hier ook feitelijk tot de gelijke vestigingskansen kan komen.

Heel veel moeilijker ligt de problematiek bij de kwantitatieve beperkingen van de vestiging of uitbreiding van het bedrijf. Ik denk daar dus aan de Nederlandse Bedrijfsvergunningswet; in België geldt, geloof ik, op dit punt nog altijd het K.B. van 1935, dat het eveneens mogelijk maakt om de uitbreiding van een onderneming aan banden te leggen.

Mijnheer de Voorzitter, het is duidelijk, dat de autonome toepassing van een dergelijke bevoegdheid, die in verschillende landen bestaat, binnen een gemeenschappelijke markt met vrij verkeer buitengewoon weinig zinvol is. Bij overcapaciteit van, laat me zeggen, de meelindustrie, dat is een industrie waarover discussies aan de gang zijn, kan men wel zeggen, dat uitbreiding van de maalcapaciteit aan een vergunning wordt onderworpen, maar dat heeft buitengewoon weinig zin, wanneer de andere landen niet hetzelfde doen, want dan komt er eenvoudig meel uit de andere landen op de betrokken nationale markt, wanneer de overcapaciteit ook in andere landen bestaat. Dan kan het effect van een dergelijke nationale maatregel tot nul worden teruggebracht, doordat de uitbreiding of vestiging in een ander land plaats vindt, terwijl dan vanuit dat andere land de goederen het land binnenstromen, waar de capaciteitsbeperking tot stand is gebracht. Daar ziet U dus al een probleem rijzen en dat is nu juist het begin van het patroon, waarover ik daarstraks al sprak en dat dus steeds duidelijker naar voren zal komen in mijn betoog.

Wanneer we vervolgens globaal bekijken de wetten die de prijzen van goederen of diensten regelen, een onderwerp dat in verschillende landen is geregeld, die in vergaande of minder vergaande mate een mogelijkheid kennen om maximumprijzen voor te schrijven voor de verkoop van bepaalde goederen of de levering van bepaalde diensten, dan rijzen, Mijnheer de Voorzitter, in de eerste plaats wederom problemen van effectiviteit van een zuiver autonome toepassing. Ik herinner me nog goed uit het verleden in Nederland, dat men daar in verband met de grote taak van woningbouw en de wens om die woningbouw tegen zo laag mogelijke prijzen te doen plaats vinden, voor bakstenen maximumprijzen vaststelde. Voor bakstenen was er een zekere schaarste, de behoefte was zeer groot en dus zou men die bakstenen zeer duur hebben moeten betalen, wanneer geen maximumprijs was vastgesteld; maar, Mijnheer de Voorzitter, men zag zeer goed in, dat dat dan het gevaar zou meebrengen, dat die bakstenen geëxporteerd zouden worden naar andere landen, waar men een hogere prijs zou kunnen krijgen en dus heeft men gelijktijdig een uitvoerverbod vastgesteld. Het is duidelijk, dat binnen de EEG een dergelijke mogelijkheid niet meer bestaat en dat betekent dus, dat in een dergelijke situatie een nationale autoriteit feitelijk niet meer de mogelijkheid heeft tot maximumprijzvaststelling op effectieve wijze over te gaan. Ook daar wederom de normatieve kracht van de feiten van de realisatie van het vrije goederenverkeer en de feitelijke onmogelijkheid om op te treden. Maar daar komt bij, Mijnheer de Voorzitter, dat onder omstandigheden de maximumprijzvaststelling zelf reeds in strijd kan komen met het EEG-verdrag, met name met art. 30 van het verdrag. Het is heel goed mogelijk, dat men bijvoorbeeld bepaalde marges van de groothandel zodanig vaststelt, dat de op zichzelf bestaande aantrekkelijkheid van de invoer van buitenlandse producten totaal verdwijnt. Neemt U bijvoorbeeld het geval, dat wel enigszins lijkt op een geval dat in de praktijk gespeeld heeft, dat een land, het was in casu Frankrijk, bepaalde groothandelsmarges vaststelt voor meubelen. Neem nu verder aan, dat die meubelen, die ingevoerd worden o.a. uit andere lid-staten, goedkoper zijn dan de Franse meubelen. Dat was eveneens het geval, als ik me de zaak goed herinner. Als men nu die marge voor de groothandel bindt aan een bepaald maximumpercentage van de inkoopprijs, dan is het duidelijk, dat dit tengevolge zal hebben, dat de handelsmarge voor de groothandel voor ingevoerde producten kleiner wordt per meubel dan voor de nationale producten, terwijl daardoor de groothandel aan belang zal verliezen, om die goedkopere meubelen uit andere staten in te voeren. Het is zelfs mogelijk, dat die procentuele marge voor ingevoerde meubelen zo laag zou zijn, dat de groothandel niet eens meer in staat is zijn kosten daaruit te bestrijden, zodat hij met verlies zou moeten verkopen. Hieruit blijkt, dat dus onder omstandigheden zo'n maximumprijzvoorschrift tot regelrechte invoerbeperking kan leiden en dan in strijd zou kunnen komen met art. 30 en volgende van het EEG-verdrag.

Mijnheer de Voorzitter, er zijn andere wetten die weer andere specifieke onderdelen van het marktgedrag regelen, bv. in Nederland de Wet op het cadeaustelsel, Uitverkoopwet, Winkelsluitingswet, Wet op het afbetalingsstelsel en op economische gronden gestelde kwaliteits-eisen. Daar treden gedeeltelijk weer dezelfde problemen op van minder grote effectiviteit. Bijvoorbeeld een wettelijke regeling van het cadeaustelsel zal zeer moeilijk kunnen worden uitgevoerd ten aanzien van cadeaux, gegeven door verzendhuizen gevestigd in andere lid-staten; daar ziet U dus weer een feitelijk probleem optreden.

Andere wetten van deze groep, die hoofdzakelijk een

lokaal bepaald karakter dragen en in zover in de EEG toegepast kunnen worden, zoals de Uitverkoopwet en de Winkelsluitingswet, leveren met de Wet op het cadeaustelsel onder omstandigheden zeer grote problemen op in de grensgebieden. Wanneer in grensgebieden de wettelijke regelingen van de twee staten aan beide zijden van de grens zeer uiteenlopen op dat punt, kunnen daaruit enorme handelsverschuivingen voortvloeien, omdat men als klant stroomt naar het land waar de gunstigste regeling geldt. Klachten daarover, herinner ik mij, heeft de Commissie al in een zeer vroeg stadium gekregen ten aanzien van het grensverkeer tussen Duitsland en Nederland. De grond van deze klachten ligt in dit geval dus niet in invoerbeperkingen, maar in concurrentievervalsing in het grensverkeer. Dus U ziet daar nog weer een ander aspect optreden, maar dat altijd in dezelfde richting wijst, nl. dat een autonome uitvoering van een economische wetgeving in de lid-staten op steeds grotere moeilijkheden gaat stuiten.

Wanneer ik dan kom tot die wetten, die de mededingingsvoorwaarden meer in het algemeen regelen zonder de vrije mededinging uit te schakelen, dus de eigenlijke mededingingswetgeving, kartelwetgeving, verder in Nederland de wet op de bedrijfsorganisatie, dan komt nog een ander aspect naar voren. Wanneer inderdaad een gemeenschappelijke markt tot stand komt, is daarvan feitelijk te verwachten, dat zover mededingingsafspraken tot stand komen — die immers altijd willen proberen de concurrentie op een bepaalde markt aan zekere banden te leggen — dat dan die mededingingsregelingen vanzelf niet meer een nationaal karakter zullen kunnen dragen, maar dus de grotere gemeenschappelijke markt of althans de grotere regionale markt, die over bepaalde grenzen heen gaat zullen gaan regelen. De relevante markt immers is niet meer de nationale markt, want die nationale markt staat bloot aan concurrentie van buitenaf. Bijvoorbeeld een prijsafpraak van Nederlandse industrieondernemingen heeft geen zin meer, wanneer die ondergraven kan worden door de invoer van de betrokken producten uit andere lid-staten. Er zal dus vanzelf een tendens optreden om die concurrentieafspraken van nationaal bovennationaal te maken en daaruit, Mijnheer de Voorzitter, volgt, dat het op zichzelf zeer interessante probleem van de heer van Hecke, van de verhouding tussen Europees en nationaal kartelrecht iets aan belang verliest; ik zeg alleen maar iets, want ook in Nederland bijvoorbeeld bestaan naast nationale mededingingsafspraken talrijke lokale afspraken en alleen al voor die duidelijk lokaal blijvende afspraken zal een nationale wetgeving altijd een zeker nut kunnen behouden. Maar het belang van de nationale kartelwetgeving zal toch iets teruglopen in een volledig gerealiseerde gemeenschappelijke markt ten gunste van de gemeenschapswetgeving. U zult misschien wat verbaasd zijn geweest, dat ik in mijn schema in deze categorie heb genoemd de wettelijke grondslag van plannen, met name in Duitsland, Frankrijk en Italië; ik denk dus bijvoorbeeld aan de Duitse Stabiliteits- en Expansiewet en in Frankrijk en Italië ook aan de vijfjaarlijkse plannen, die allemaal in die grote landen een meer juridische uitwerking hebben gekregen dan in de Beneluxlanden tot nu toe het geval is. Ik heb die hierbij toch opgenomen, Mijnheer de Voorzitter, omdat ze evenals de mededingingswetgeving allemaal er van uitgaan, dat in beginsel concurrentie geldt. Dus deze planwetgeving leidt er nog niet toe, dat het dominante systeem van vrije markteconomie wordt vervangen door het dominante systeem van centrale planning, waar concurrentie zuiver aanvullend wordt of zelfs helemaal niet meer bestaat. Ik geloof ook, dat hier op zichzelf een soortgelijke problematiek optreedt als bij de mededingingswetgeving. Plannen zullen evenals kartels ook met de concurrentie uit

andere lid-staten rekening moeten houden. Het lijkt mij niet uitgesloten, dat men tot op zekere hoogte hier inderdaad met het subtiele samenspel zou kunnen blijven werken, waarover de heer van Hecke heeft gesproken. Ik meen dus, zowel bij de kartelwetgeving als bij de vooral macro-economische plannen, dat hun naast elkaar bestaan op nationaal en gemeenschapsvlak bij een behoorlijk samenspel helemaal niet tot onoverkomelijke moeilijkheden behoeft te leiden. Er is hier dus een verschil met de wetten, die ik al besproken heb en de wetten, die ik nog zal bespreken.

Er zijn echter ook wetten, die voor een bepaalde sector van het bedrijfsleven de vrije markteconomie vergaand door centrale leiding vervangen, landbouw en vervoer zijn de duidelijkste voorbeelden, wat minder vergaand de regeling van het kredietwezen. Op dat punt, Mijnheer de Voorzitter, heeft voor twee van die sectoren het EEG-verdrag de logische conclusie getrokken, die naar mijn mening in beginsel ook voor andere gereguleerde bedrijfstakken eigenlijk getrokken zou moeten worden, nl. dat een marktordening nationaal niet meer mogelijk is, noch juridisch noch feitelijk en vervangen moet worden door een Europese marktordening, eventueel met gedecentraliseerde uitvoering. Op het gebied van de landbouw wordt dan een autonome nationale wetgeving vervangen door wat U zou kunnen noemen in de Nederlandse terminologie een « medebewindswetgeving » ten opzichte van de gemeenschapswetgeving. Hiertoe heeft men de Nederlandse Landbouwwet een beetje veranderd. Alle bevoegdheden bleven bestaan, maar die worden dus alleen nog maar toegepast om de verordeningen, die in Brussel zijn vastgesteld, verder uit te voeren. Dat is dus helemaal geen autonome wetgeving meer als hoedanig de wet bedoeld was, toen deze kort voor het tot stand komen van het EEG-verdrag door het Parlement werd aangenomen.

Mijnheer de Voorzitter, een punt waar ik iets meer nadruk op zou willen leggen, omdat daarover geloof ik eigenlijk onvoldoende discussie is geweest en omdat het punt nogal actueel is, dat is de noodwetgeving, oorlogswetgeving. Er zijn allerlei landen, ook Nederland, — ik weet niet hoe dat zit in België — waar men druk bezig is op het ogenblik (om op alles voorbereid te zijn, wanneer er eens iets verschrikkelijks zou gebeuren) om, evenals men destijds in 1938 in Nederland heeft gedaan, een volledige noodwetgeving voor te bereiden, distributiewetgeving, prijzen noodwet, vorderingswet, enfin, een hele reeks van wetten, die moeten dienen om bij noodtoestand de dan bestaande economische situatie de baas te kunnen. Nu is het punt, dat me wat verontroest, dat ik de indruk heb, dat men daarbij eigenlijk stilzwijgend er van uitgeaat, dat wanneer er eens een dergelijke noodtoestand zou ontstaan de EEG wel zal ophouden te bestaan of althans in zijn bestaan tijdelijk zal worden opgeschort; want het is duidelijk dat, wanneer er werkelijk een extreme schaarste is zoals bij een werkelijke oorlogstoestand bestaat, een distributiewetgeving volstrekt uitsluit om de regels van het vrije goederenverkeer met andere lid-staten zo maar te handhaven. Daar ligt dus, Mijnheer de Voorzitter, geloof ik, een probleem waaraan men wel aandacht zou mogen schenken, zeker nu men dus bezig is, of reeds bezig is geweest in de verschillende lid-staten aan een noodwetgeving aandacht te schenken. Dan komt daar nog bij, Mijnheer de Voorzitter, dat men hier natuurlijk aan verschillende situaties kan denken; wanneer men denkt aan de situatie van een atoomoorlog, dat is nu het ergste extreem, dan geloof ik, dat geen enkele noodwetgeving van praktisch belang zou zijn, dus dan speelt het gehele probleem niet. Het probleem lijkt mij dus niet zozeer, wat er nu moet gebeuren bij de ergste situatie van een atoomoorlog, als wel bij de minder

vergaande situaties, hetzij een oorlog met conventionele middelen binnen Europa, hetzij een oorlog elders, die dus eventueel alleen maar voor bepaalde produkten een aanzienlijke schaarstetoestand binnen de gemeenschap zou doen ontstaan. En in die beide situaties, Mijnheer de Voorzitter, zie ik helemaal niet in, waarom dan per se de gemeenschap als geheel maar tijdelijk vergeten zou moeten worden; het lijkt mij, dat dat een problematiek is, waar men toch eigenlijk een keer over zou behoren te spreken. Men heeft destijds na de Suezcrisis dergelijke discussies ook wel gehad bij de olievoorziening, maar reeds bij de voorbereiding en de redactie van dergelijke noodwetgeving lijkt mij, dat een dergelijk vraagstuk niet buiten beschouwing kan blijven; hoe zich dit nu moet verhouden tot het vrije goederenverkeer binnen de gemeenschap en de andere regels van het EEG-verdrag.

Mijnheer de Voorzitter, over de nationale regeling van de in- en uitvoer en het buitenlandse betalingsverkeer kan ik op zichzelf vrij kort zijn; het is natuurlijk duidelijk, dat die met de EEG niet verenigbaar is en dat ook daar dus een gemeenschapswetgeving in belangrijke mate in de plaats zal moeten komen van de nationale wetgeving. U ziet op deze punten reeds thans moeilijkheden ontstaan bij betalingsbalansproblemen. Men moet zich reeds thans in alle bochten wringen om dan maar bepaalde maatregelen te nemen, die dan misschien nog niet kunnen. Ze kunnen eigenlijk helemaal niet, Mijnheer de Voorzitter, ze kunnen alleen, omdat de artikelen 109 en 108 bepaalde ontsnappingsclausules ten aanzien van de normale voorschriften inhouden. Noch de strikte controle van het betalingsverkeer in Frankrijk, noch de Duitse omzetbelastingmaatregelen, die dezer dagen ter oplossing van de jongste monetaire crisis zijn tot stand gekomen, zijn echter bijzonder in overeenstemming met de voorschriften, zoals die in de EEG gelden. De Duitse belastingmaatregel is juridisch een moeilijker zaak, lijkt mij overigens, dan de Franse maatregelen. Ook in Duitsland zelf zullen velen onaangenaam verrast zijn geweest dat nu juist het land, dat heeft aangedrongen op harmonisatie van de omzetbelastingen, omdat men op die wijze af wou komen van de manipulatie met heffingen aan de grens en omdat men wilde komen tot afschaffing van de belastinggrenzen, dat nu juist dat land, dat ook het eerste gevolg heeft gegeven aan de harmonisatierichtlijnen terzake, weer met dergelijke manipulaties begint. Mijnheer de Voorzitter, ook juridisch zit daar een aantal problemen in van mogelijke strijd, stellig met de geest van die omzetbelastingharmonisatie, maar misschien ook wel met de letter. Ik heb daarvoor de regelingen nog niet voldoende bekeken; daar zitten ook overigens wel bepaalde problemen in, in verband met andere voorschriften van het EEG-verdrag, maar ik zou voor het ogenblik U daarmee niet willen ophouden.

Waar ik wel nog iets over wil zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat zijn de wetten, die dienen tot verzekering van de juiste uitvoering en handhaving van het economisch recht. Administratieve rechtspraak is natuurlijk van zeer groot belang, omdat juist ter doorvoering van de vele gelijkbehandelingsbeginselen van het EEG-verdrag er ook in verschillende landen gelijke waarborgen dienen te bestaan om bij een onjuiste behandeling een administratiefrechtelijk beroep in te kunnen stellen bij de betrokken autoriteiten. Dat is helemaal niet altijd een zaak voor het Hof in Luxemburg, maar in zeer veel gevallen een zaak, die in eerste instantie voor de nationale administratieve rechters zal komen. Hoogstens zal dan soms in laatste instantie een interpretatievraag van gemeenschapsrecht mede aan de orde zijn, maar dat is niet noodzakelijk altijd het geval. Maar er is een ander onderwerp van rechtshandhaving, dat zijn de strafsancities.

Het is heel nuttig, om allerlei nationale voorschriften te harmoniseren, maar ook hier speelt weer de invloed van de feitelijke realisatie van het vrije goederenverkeer. Die realisatie van het vrije goederenverkeer brengt mede, dat overtredingen van nationale voorschriften veelal begaan zullen worden door ondernemingen gevestigd in een ander land. Op grond van het territorialiteitsbeginsel kunnen die dan veelal in feite niet vervolgd en ook niet gestraft worden, zelfs al zou dat dan in de theorie wel kunnen, aangezien die ondernemingen in een ander land zitten en men dus hun boeken niet kan controleren. Bij dit soort situaties, en dit geldt behalve voor de eigenlijke economische wetgeving ook voor veiligheidsvoorschriften t.a.v. bepaalde produkten, voor levensmiddelenwetgeving en voor talloze onderdelen van de wetgeving, zal men steeds meer behoefte krijgen aan een samenwerking tussen de lid-staten op het punt van vervolging van economische delicten, terwijl natuurlijk ook een zekere gelijkheid van bestraffing moet optreden bij overtreding. In een aantal gevallen zal men voorts de bestraffing beter kunnen doen plaatsvinden in het land van vestiging, dan in het land waar de overtreding plaats vond. Wat zou er van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek terecht komen, wanneer in een bepaald land wel sancties werden opgelegd en in het andere land geen, of wanneer in het ene land de naleving gecontroleerd zou worden en zeer strikt gecontroleerd zou worden en in het andere land niet. Ook daar, Mijnheer de Voorzitter, geloof ik dus, dat samenwerking nodig zal zijn.

De totale conclusie uit dit betoog, dat sterk het karakter van een vogelvlucht aanneemt, moet dus zijn, dat de autonome toepassing van de nationale economische wetgeving in een volledig geraliseerde gemeenschappelijke markt, hetzij feitelijk onmogelijk wordt, hetzij veelal in strijd komt met allerlei gemeenschapsvoorschriften, hetzij, wat ook nog een mogelijkheid is, tot ernstige concurrentievervalsingen, met name zeer ongelijke behandeling van het bedrijfsleven in de verschillende lid-staten, kan leiden. Dat leidt dan dus tot de vraag: wat moet er nu gebeuren bij de fusie van de gemeenschappen? Men zou natuurlijk kunnen redeneren, nu ja, er is een voorschrift over harmonisatie van wetgeving, art. 100, en dat kan men dan toepassen om dus deze nationale wetten nader tot elkaar te brengen. Mijnheer de Voorzitter, daar treden toch wel enige zeer grote moeilijkheden op. Allereerst zou men daar een zeker meer principieel, meer dogmatisch vraagpunt bij kunnen zetten of dat eigenlijk wel kan, omdat art. 3 onder h) zegt, dat die harmonisatie in de wetgeving alleen maar moet gebeuren in de mate, waarin dat voor de werking van de gemeenschappelijke markt nodig is. Daar zou men dus uit kunnen afleiden eventueel, dat dat middel niet mag worden gebruikt om dan juist meer dirigistische maatregelen in te voeren in lid-staten, waar die niet bestaan. Aldus zou men de werking van de gemeenschappelijke markt in bepaalde opzichten juist beperken of zelfs uitsluiten. In het gehele systeem van het verdrag betekent immers het instrument van de gemeenschappelijke markt een gemeenschappelijke markteconomie, dus concurrentie en geen concurrentiebeperking, zoals deze aan vele van de genoemde wetten inherent is. Maar, Mijnheer de Voorzitter, dat punt, die moeilijkheid is misschien nog wel te overkomen door een soepele interpretatie. Ik geloof, dat de praktische moeilijkheden eigenlijk elders liggen. In het algemeen is het zo, dat de meeste van de wetten, die ik genoemd heb, machtigingswetten zijn, waar de wet zelf nauwelijks voorschriften bevat, maar alleen de minister of iemand anders machtigt om voorschriften uit te vaardigen en dat betekent dus, dat de harmonisatie van die wetgeving zelf geen enkele zin heeft, omdat het juist gaat om het uitvoeringsbeleid, om de vraag of bijv. een prijsmaatregel

wordt vastgesteld voor een bepaald produkt en op welk niveau. Dat is dus de vraag, waar een zekere coördinatie eventueel nodig wordt. Daarom kan men zich afvragen, of art. 100 wel een voldoende grondslag biedt om dit soort problemen, dat dus bij zeer veel van de economische wetten speelt, die ik U kort voor ogen heb gevoerd, op te lossen en of men niet een ander middel moet zoeken. Men zou dus ook mogelijk moeten maken een coördinatie telkens ad hoc. Bij vele van die wetten is zelfs in vrij sterke mate een centralisatie in één hand nodig. Dat geldt bijvoorbeeld bij prijsmaatregelen. Nu zou men dus kunnen praten over de vraag of het mogelijk zou zijn in een richtlijn ex art. 100 een bevoegdheid op te nemen voor de Commissie, om dan die nationale wetten uit te voeren of beter gezegd de nationale instanties te verplichten prijsmaatregelen vast te stellen overeenkomstig de richtlijnen, die de Commissie ad hoc voor bepaalde produkten op een bepaald moment vaststelt. Mijnheer de Voorzitter, wanneer men begint met zich voor ogen te voeren, wat dit allemaal inhoudt, dan is toch duidelijk in de eerste plaats, dat de institutionele opzet op dit ogenblik ten enen male niet berekend is op dit soort bevoegdheden van de Commissie. Ik zie al de Commissie van 14 leden, die nu reeds de handen vol heeft met de landbouwuitvoeringsmaatregelen, ook nog de handen vol krijgen met x andere wetten, die uitvoeringsmaatregelen wel niet iedere dag, maar dan toch regelmatig eisen. Dit gaat eenvoudig niet. Dus, Mijnheer de Voorzitter, ik geloof, dat dit een vraagstuk is, dat bepaald bij de fusie van de verdragen onder ogen moet worden gezien en dat betekent niet, dat ik een voorstander ben van de maximalistische opvatting. Maar ik geloof wel, dat het nu eenmaal zo is, dat een aantal landen kennelijk gesteld is op bepaalde bevoegdheden op gebieden, dat die bevoegdheden, zoals ik hoop enigszins aannemelijk te hebben gemaakt, niet meer zeer effectief kunnen worden toegepast in een volledig gerealiseerde gemeenschappelijke markt en dat men dus hiervoor een oplossing zou moeten vinden. Ik geloof, dat die oplossing alleen maar bij de fusie van de verdragen gevonden kan worden en dat die dus een zekere, onder omstandigheden vrij vergaande mogelijkheid van centrale coördinatie zal eisen, misschien ook bepaalde bevoegdheden voor de Raad of voor de Commissie, op bepaalde terreinen op te treden. Men is bij de EEG-Commissie al op dit probleem gestuit en het ging daarbij juist om het vraagstuk van de overcapaciteit van de meelindustrie. Toen bleek, dat men er eigenlijk niets aan kon doen, omdat men eerst de machtiging zou moeten hebben om iets te kunnen doen ten aanzien van de uitbreiding of gedwongen sluiting van bedrijven. Wanneer men zou beginnen met een verordeningssontwerp, strekkende tot een uitbreidingsverbod, zou iedereen rustig zijn bedrijf kunnen uitbreiden, voordat die verordening de lange weg naar het publikaatblad had afgelegd.

Mijnheer de Voorzitter, de eindconclusie, die ik aan dit betoog zou willen verbinden is, dat ik dus geloof, dat het bepaald urgent is om nu eens te gaan inventariseren, welke de economische wetten van de lid-staten zijn en om een rechtsvergelijkend onderzoek van die wetgeving van de lid-staten te gaan instellen. Alleen op die wijze zal men, geloof ik, een voldoende inzicht kunnen krijgen in de omvang en de aard van het vraagstuk, dat ik in het kort voor U heb uiteengezet. Dank U wel.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

Deze beide preadviezen werden voorafgegaan door een

Rede van Professor Dr. R. LEGROS, Raadsheer in het Hof van Cassatie en Voorzitter van de Belgische Vereniging voor Europees Recht.

Dames en Heren,

Het is voor mij een groot genoegen de eerste Nederlandstalige studiedag van de Belgische Vereniging voor Europees Recht voor geopend te verklaren.

Vorig jaar, op negen juni 1967, organiseerde de Vereniging te Brussel met succes een studiedag over

Twee jaar geleden heeft de Raad van Beheer van onze Vereniging besloten voortaan de jaarlijkse studiedagen beurtelings in het Frans en in het Nederlands te laten « Les relations extérieures des Communautés européennes ». Het huidige colloquium over het economisch recht na de fusie der gemeenschappen was gepland voor mei 1968. Omwille van het congres van de FIDE, dat in mei moest plaats vinden, werd het verdaagd tot oktober; toen dan bleek dat het congres van de FIDE te Rome uiteindelijk in oktober zou plaats vinden, moest deze studiedag opnieuw worden verschoven. Heden zij we dan zover dat we hier te Oostende samen aan de debatten kunnen deelnemen.

Bij de opening van dit colloquium, hecht ik eraan voor- eerst de heer Donner, Rechter in het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen en Voorzitter van de

Nederlandse Vereniging voor Europees Recht, welke ons in de loop van de dag zal vervoegen, reeds nu van harte te danken voor zijn toezegging hier aanwezig te zijn.

Het verheugt mij dat zo velen op onze uitnodiging zijn ingegaan. Naast vooraanstaande specialisten in de materie, hoogleraren en magistraten, o.m. de heer Josse Mertens de Wilmars, Belgisch rechter in het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen, mag ik hier eminente bedrijfsjuristen en gespecialiseerde keurambtenaren van de Europese Gemeenschappen begroeten. Bijzonder vreugdevol stemt mij nochtans de aanwezigheid van een sterke groep studenten uit Leuven en Gent; het is voor onze vereniging immers van het grootste belang dat de Europese boodschap aan de jongere generatie wordt doorgegeven.

Uw aller aanwezigheid biedt ons de verzekering van een studiedag, welke op een bijzonder hoog wetenschappelijk niveau zal liggen. Hiertoe zal voorzeker ook in hoge mate bijdragen het feit dat onze vereniging de hoogleraren Van Hecke en Verloren van Themaat bereid gevonden heeft de discussie in te leiden. Ik moge hun hiervoor zeer oprecht danken.

Ik geef thans het woord aan de heer Suetens, welke de beide sprekers zal inleiden.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 23 september 1968.

Voorzitter-verslaggever : M. Louveaux.

Advokaat-generaal : M. Delange.

Vonnissen en arresten. — Uitlegging en verbetering. — Verbod van aanvulling. — Gevolgen.

De rechtscolleges bezitten het recht hun vroegere beslissingen uit te leggen, voor zover de beschikkingen hiervan duister of dubbelzinnig zijn. Zij mogen echter niet wijzigen of aanvullen wat werkelijk werd beslist noch een voor de wettelijkheid van wat gevonnist werd vereiste vaststelling toevoegen.

Wanneer een eerste vonnis, na de ten laste van verdachte V.D. gelegde overtreding niet bewezen en de ten laste van verdachte I. gelegde feiten bewezen verklaard te hebben, verdachte V.D. heeft vrijgesproken en vervolgens voor de ten laste van I. gelegde feiten diezelfde V.D. heeft veroordeeld, wordt het geldig door een tweede vonnis verbeterd met de vermelding van de naam van I. in het beschikkend gedeelte van veroordeling in de plaats van die van V.D.

Wanneer een eerste vonnis, na de feiten A, B, C en D bewezen verklaard te hebben, geldboeten voor A, B en C uitspreekt, de opdecimen toepast en de vervangende gevangenisstraffen uitspreekt voor A, B, C en D, kan een tweede vonnis het eerste niet aanvullen door een hoofdschuld (geldboete) voor feit D uit te spreken; zodoende doet het tweede vonnis afbreuk aan het gezag van het gewijsde dat aan het eerste verbonden is en ingevolge hetwelk de zaak niet meer voor de correctionele recht-

bank aanhangig was. De beschikkingen van het eerste vonnis, waardoor het opdecimen toepast en een vervangende gevangenisstraf uitspreekt voor een niet uitgesproken geldboete, kunnen geen enkel gevolg hebben en zijn niet van die aard dat ze aan de verdachte schade kunnen berokkenen.

Isaac t./Van Damme.

Gelet op de bestreden vonnissen, op 10 november en 14 december 1967 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel;

Overwegende dat het vonnis van 10 november 1967 na de aan Van Damme ten laste gelegde overtreding niet bewezen te hebben verklaard, hem vrijspreekt zonder kosten en van Ceulebroeck, als burgerlijk gedagvaard, van rechtsvervolgung ontslaat; dat dit vonnis, na de aan Isaac ten laste gelegde feiten A, B, C, D, E en F bewezen te hebben verklaard, in zijn beschikking vermeldt dat het « de beklagde Van Damme » veroordeelt tot drie geldboeten van 30 frank respectievelijk voor de telastleggingen A, B en C en tot een geldboete van 100 frank wegens de telastleggingen E en F die een enkel feit opleveren, zegt dat die geldboeten vermeerderd worden met decimen om aldus te worden gebracht respectievelijk op 600, 600, 600, 600 en 2.000 frank en dat zij kunnen vervangen worden door een gevangenisstraf waarvan de duur respectievelijk bepaald wordt op acht dagen, acht dagen, acht dagen, acht dagen en een maand, spreekt het verval van het recht tot sturen uit wegens de onder F bedoelde overtreding, veroordeelt Isaac in de helft van de kosten, legt de overige kosten ten laste van de Staat, veroordeelt hem tot schadevergoeding aan de burgerlijke partij, de Belgische Staat,

Ministerie van openbare werken, en verklaart zich onbevoegd om uitspraak te doen over de burgerlijke rechtsvorderingen van deze laatste en van Isaac tegen Van Damme en Van Ceulebroeck ;

Overwegende dat de correctionele Rechtbank, op dagvaarding van de Procureur des Konings tot verbetering van het strafrechtelijk gedeelte van die beschikking, bij vonnis van 14 december 1967 vaststelt dat tengevolge van een verschrijving de naam Van Damme vermeld werd in plaats van die van Isaac, die alleen veroordeeld werd tot de onderscheiden vermelde straffen wegens de te zijnen laste bewezen geachte feiten en diensgevolge het beschikkend gedeelte van het vorig vonnis verbeterd ; zij vervolgens, dit vonnis aanvullend, Isaac bovendien veroordeelt tot een geldboete van 30 frank wegens de telastelegging D ;

I. Op de voorzieningen van eiser Isaac :

1° Op de voorziening die gericht is tegen het vonnis van 14 december 1967 :

Over het middel ambtshalve afgeleid uit de schending van het gezag van het door het vonnis van 10 november 1967 gewijsde :

Overwegende dat, zo de rechtscolleges het recht bezitten hun vroegere beslissingen uit te leggen, voor zover de beschikkingen hiervan duister of dubbelzinnig zijn, zij echter niet mogen wijzigen of aanvullen wat werkelijk werd beslist noch een voor de wettelijkheid van wat gevonnisst werd vereiste vaststelling toevoegen ;

Overwegende dat, zo het vonnis van 10 november 1967 de telastlegging D bewezen heeft verklaard, het nochtans geen enkele hoofdstraf deswege ten laste van eiser heeft uitgesproken ;

Overwegende dat het bestreden vonnis, door dat van 10 november 1967 op dit punt aan te vullen onder voorwendsel van een louter materiële verschrijving te herstellen, afbreuk heeft gedaan aan het gezag van het gewijsde dat aan dit vonnis was verbonden en ingevolge hetwelk de zaak niet meer vóór de correctionele rechtbank aanhangig was ;

En overwegende dat, voor het overige, de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

2° Op de voorziening die gericht is tegen het vonnis van 10 november 1967 :

a) In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing op de strafvordering :

Overwegende dat deze beslissing geldig verbeterd werd door de vermelding van de naam van Isaac in het beschikkend gedeelte van veroordeling in de plaats van die van Van Damme ;

Overwegend dat weliswaar dit vonnis opdecimen toepast en een vervangende gevangenisstraf uitspreekt voor een niet uitgesproken geldbieste ;

Maar overwegende dat deze beschikkingen geen enkel gevolg kunnen hebben en dus niet van aard zijn om aan eiser schade te veroorzaken ; dat zij derhalve, op zijn voorziening, geen grond tot cassatie kunnen opleveren ;

En overwegende dat, voor het overige, de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

b) In zover de voorziening gericht is tegen de beslissingen 1° op de burgerlijke rechtsvordering die tegen eiser is ingesteld :

Overwegende dat eiser geen enkel middel aanvoert ;

2° op de burgerlijke rechtsvordering die door eiser tegen

de verweerder Van Damme en Van Ceulebroeck werd ingesteld :

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, niet blijkt dat eiser, burgerlijke partij, de voorziening heeft doen betekenen aan de partijen tegen wie zij gericht is ; dat de voorziening derhalve niet ontvankelijk is ;

II. Op de voorziening van Van Damme die enkel gericht is tegen de strafbeschikkingen van het vonnis van 10 november 1967 waarbij eiser veroordeeld werd wegens feiten die ten laste van Isaac bewezen zijn verklaard :

Overwegende dat eiser regelmatig afstand heeft gedaan van zijn voorziening ;

Om die redenen,

zonder inachtneming van de akte van afstand die gedaan werd in naam van Van Ceulebroeck, die zich niet in cassatie had voorzien ;

Decreteert de afstand van de voorziening van eiser Van Damme en veroordeelt hem in de kosten van zijn voorziening en van zijn afstand ;

Veroordeelt Van Ceulebroeck in de kosten van zijn afstand, die zonder voorwerp is ;

Vernietigt het vonnis van 14 december 1967 maar alleen in zover het het vonnis van 10 november 1967 aanvult door een geldboete van 30 frank uit te spreken wegens de telastlegging D ;

Verwerpt voor het overige de voorziening van eiser Isaac tegen dit vonnis en zijn voorziening tegen het vonnis van 10 november 1967 ;

Veroordeelt eiser Isaac in de kosten van die laatste voorziening en in de helft van de kosten van zijn voorziening tegen het vonnis van 14 december 1967, legt de andere helft ten laste van de Staat ;

Zegt dat er geen reden is tot verwijzing.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 25 november 1968.

Vorzitter : M. Van Beirs.

Raadsheer-verslaggever : M. de Schaetzen.

Advocaat-generaal : M. Krings.

Schade en schadeloosstelling. — Verdwijnen van bedrijfsinkomsten van slachtoffer. — Schade voor rechthebbenden. — Berekening. — Bruto-loon. — Rechtvaardiging.

De schade die de rechthebbende van het slachtoffer lijdt ingevolge het verdwijnen van de bedrijfsinkomsten van hetzelfde, bestaat in het derven van het deel van die inkomsten waaruit die rechthebbende een persoonlijk voordeel trok.

Wanneer de rechter, om te beslissen dat de weduwe aanspraak heeft op het « bruto-loon » van het slachtoffer, zonder aftrek van belastingen en sociale bijdragen, in aanmerking neemt : a) dat de interesten die het vergoedingskapitaal in gemeen recht zal afwerpen geen forfaitair karakter vertonen en derhalve onder de toepassing vallen van art. 92 § 1, 3° van het wetboek van de inkomstenbelastingen en aan een belastingsheffing onderworpen zijn volgens de in art. 57 van het K.B. van 4 maart 1965 bepaalde schaal ; b) dat de weduwe vrijwillig zal moeten bijdragen om de voordelen van de rijksmaatschappelijke zekerheid te blijven genieten, geeft hij aldus te kennen, eensdeels dat bedoelde belastingen en bijdragen aan de rechthebbende van het slachtoffer een persoonlijk voordeel bijbrachten en dat het derven

ervan voor haar een schade zou betekenen, anderdeels, dat het bedrag van de bijdragen en belastingen die in het basisloon begrepen zijn, van gelijke aard zijn als datgene waartoe de weduwe zal gehouden zijn. Alzo rechtvaardigt de rechter wettelijk zijn beslissing.

Loeckx t. / Lumen e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 maart 1968 gewezen door het Hof van beroep te Brussel, rechtdoende over de burgerlijke rechtsvorderingen ;

A. Wat de voorziening van Loeckx, beklagde, betreft :

I. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing over de burgerlijke rechtsvordering ingesteld door Lumen Julienne :

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1382 en 1384 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest eiser heeft veroordeeld tot het betalen aan de verweerders de hun toekomende vergoedingen, en onder andere tot het vergoeden van het loonverlies aan eerste verweerster, in eigen naam en qualitate qua, en hem tot de kosten veroordeelt, op grond van de beweegreden « dat des slachtoffers bruto-loon 153.285 fr. had bedragen in het voorgaand jaar, dat de vergoeding moet berekend worden op voornoemd bedrag omdat : a) de schade integraal te vergoeden is met inachtneming van des slachtoffers aandeel in de aansprakelijkheid ; b) de interesten die het vergoedingskapitaal in gemeen recht zullen afwerpen geen forfaitair karakter vertonen en derhalve in het toepassingsgebied vallen van artikel 92 paragraaf 1, 3° verwijzende naar artikel 26, 2°, der gecoördineerde wetten van 26 februari 1964 over de inkomstenbelasting, die een belastingsheffing bevelen volgens het barema bepaald in artikel 57 van het koninklijk besluit van 4 maart 1965 ; c) de burgerlijke partij vrijwillig zal moeten bijdragen om van de voordelen van de Rijksmaatschappelijke zekerheid te blijven genieten »,

terwijl de schade die voor de rechthebbenden, in dit geval de verweerders, van het slachtoffer van een onvrijwillige doding, uit de derving van zijn beroepsinkomsten volgt, bestaat in het ontberen van het gedeelte dezer inkomsten, waarvan zij een persoonlijk voordeel ontvingen, en het arrest dus bij zijn berekeningen de brutowedde van het slachtoffer niet als basis kon nemen zonder de bestemming van dit bruto-loon, zoals nochtans door eiser in conclusie aangevoerd, in aanmerking te nemen, waaruit de schending der in het middel aangehaalde wettelijke en grondwettelijke beschikkingen volgt :

Overwegende dat de schade, door de rechthebbende van het slachtoffer geleden ingevolge het verdwijnen van de bedrijfsinkomsten van hetzelfde, bestaat in het derven van het deel van die inkomsten waaruit die rechthebbende een persoonlijk voordeel trok ;

Overwegende dat het arrest, om te beslissen dat verweerster aanspraak heeft op het « bruto-loon » van het slachtoffer, zonder aftrek van belastingen en sociale bijdragen, in aanmerking neemt : a) dat de interesten die het vergoedingskapitaal in gemeen recht zal afwerpen geen forfaitair karakter vertonen en derhalve onder de toepassing vallen van artikel 92, paragraaf 1, 3°, van het Wetboek van de inkomstenbelastingen en aan een belastingheffing onderworpen zijn volgens het barema bepaald in artikel 57 van het koninklijk besluit van 4 maart 1965 ; b) dat verweerster vrijwillig zal moeten bijdragen om van de voordelen van de rijksmaatschappelijke zekerheid te blijven genieten ;

Overwegende dat het arrest aldus te kennen geeft, eensdeels, dat bedoelde belastingen en bijdragen aan de recht-

hebbende van het slachtoffer een persoonlijk voordeel bijbrachten en dat het derven ervan voor haar een schade zou betekenen, anderdeels, dat het bedrag van de bijdragen en belastingen welke in het basisloon begrepen zijn van gelijke aard is als datgene waartoe verweerster zal gehouden zijn ;

Dat het hof van beroep zijn beslissing alzo wettelijk rechtvaardigt ;

Dat het middel niet kan aangenomen worden ;

II. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing over de burgerlijke rechtsvorderingen ingesteld door Lumen Eugène, Lequey Augusta en de gemeenschappelijke verzekeringskas « Patroonkas voor handel en nijverheid » :

Overwegende dat eiser geen middel aanvoert ;

B. Wat de voorziening van Lumen Julienne, Lumen Eugène en Lequey Augusta, burgerlijke partijen, betreft :

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan niet blijkt dat de eisers hun voorzieningen betekend hebben aan de partij tegen wie zij gericht zijn ;

Dat de voorzieningen derhalve niet ontvankelijk zijn ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorzieningen ;

Veroordeelt de eisers in de kosten van hun voorzieningen.

NOOT. — Verg. Cass. 16 september 1968, R.W. 1968-1969, 983.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 14 oktober 1968.

Voorzitter : M. Rutsaert.

Raadsheer-verslaggever : M. Wauters.

Advocaat-generaal : M. Charles.

Verkeer. — Lid 3 van art. 406 S.W. — Kwaadwillig het verkeer dat gaande is op de spoorweg of op de weg belletten. — Begrip.

Het derde lid van art. 406 S.W. bepaalt een straf voor hem « die, door enige andere handeling, kwaadwillig het verkeer dat gaande is op de spoorweg of op de weg, belet ».

Voor de toepassing van die bepaling is niet vereist dat het verkeer van meerdere weggebruikers belet wordt ; het is voldoende dat het verkeer dat gaande is op de weg, al is het het verkeer van een enkele weggebruiker, kwaadwillig belet wordt.

Door vast te stellen dat eiser verweerder in zijn normaal verkeer gehinderd heeft « door allerlei moedwillige rem- en inhaalmanoeuvres », wijst de rechter op het voorhanden zijn van het kwaadwillig opzet.

Bleyaert t. / Dardenne.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 februari 1968 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

1. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing over de strafvordering :

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 406, paragraaf 3, van het Strafwetboek, gewijzigd door artikel 2 van de wet van 7 juni 1963, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest eiser veroordeeld heeft tot een geldboete, tot het betalen van één frank schadevergoeding aan verweerder, en tot de helft van de kosten, en

de wagen van eiser verbeurd verklaard heeft, op grond van artikel 406, lid 3, van het Strafwetboek,

terwijl, eerste onderdeel, het bestreden arrest zich er toe beperkt heeft vast te stellen dat eiser het verkeer van de wagen van verweerder gehinderd had,

terwijl het belemmeren van het verkeer van één enkel weggebruiker niet kan beschouwd worden als het belemmeren van « het verkeer dat gaande is op de weg » in de zin van gezegd artikel 406, lid 3,

tweede onderdeel, artikel 406, lid 3, van het Strafwetboek strafbaar verklaart enkel en alleen de handelingen die het verkeer belet hebben, terwijl bijgevolg de eenvoudige belemmering van het verkeer, die door artikel 406, lid 1 en 2, bestraft wordt, de veroordeling die uitgesproken werd op grond van lid 3 niet wettelijk gerechtvaardigd heeft,

derde onderdeel, artikel 406, lid 3, van het Strafwetboek bepaalt dat « met gevangenisstraf van acht dagen tot twee maanden en met geldboete van zesentwintig frank tot vijfhonderd frank wordt gestraft hij die, door enige andere handeling, kwaadwillig het verkeer dat gaande is op de spoorweg of op de weg, belet »,

terwijl de wettelijke term « kwaadwillig » de handeling beoogt die tot doel heeft de belemmering van het verkeer, die dit verkeer onmogelijk maakt,

terwijl zo de dader niet de bedoeling had het verkeer te belemmeren, de zelfs vrijwillige handeling die tot gevolg had dit verkeer te belemmeren, niet strafbaar is,

terwijl in dit geval het bestreden arrest, door de motivering van het bestreden vonnis over te nemen, beslist heeft dat eiser gehandeld had « met het kwaadwillig opzet het rustig uitoefenen van de beroepsactiviteiten van Dokter Dardenne te storen,

terwijl bijgevolg de rechter niet alleen niet vastgesteld heeft dat eiser gehandeld heeft met het door de wetgever bedoeld kwaadwillig opzet, doch integendeel vastgesteld heeft dat hij met een ander opzet gehandeld had,

terwijl bij gebrek aan het intentioneel wezenlijk bestanddeel van het wanbedrijf, het bestreden arrest eiser niet wettelijk heeft kunnen veroordelen :

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat voor de toepassing van lid 3 van artikel 406 van het Strafwetboek zoals het gewijzigd werd door artikel 2 van de wet van 7 juni 1963 niet vereist is dat het verkeer van meerdere weggebruikers belet zou worden ; dat het volstaat dat het verkeer dat gaande is op de weg, al is het het verkeer van een enkele weggebruiker kwaadwillig belet wordt ;

Dat dit onderdeel naar recht faalt ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat, bij overneming van de redenen van de eerste rechter, het bestreden arrest, na er op gewezen te hebben dat eiser en een andere medeveroordeelde verweerder « aldoor meerdere straten van Blankenberge in zijn normaal verkeer gehinderd hebben door allerhande moedwillige rem- en inhaalmanoeuvres » vaststelt « dat deze achtervolging uiteindelijk op het kruispunt Vredelaan-Rodenbachstraat zo scherp verliep dat, ten einde een aanrijding te vermijden, Dr. Dardenne zich verplicht zag het voetpad op te rijden » ;

Dat het arrest aldus feitelijke elementen vaststelt die op het beletten van het verkeer van verweerder, en niet alleen op het hinderen ervan, wijzen ;

Dat dit onderdeel feitelijke grondslag mist ;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest, door bij overneming van de redenen van de eerste rechter, vast te stellen dat eiser verweerder in zijn normaal verkeer gehinderd heeft « door allerhande moedwillige rem- en inhaalmanoeuvres », op het voorhanden zijn wijst van het kwaadwillig opzet bij

artikel 406, 3de lid van het Strafwetboek bedoeld ;

Dat dit onderdeel niet kan aangenomen worden ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

II. In zover de voorziening gericht is tegen de beslissing over de burgerlijke vordering :

Overwegende dat eiser geen ander middel inroept ;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e Kamer. — 14 januari 1969.

Voorzitter : M. E. Verougstraete.

Raadsheren : MM. De Witte en Van Bever.

Advokaat-generaal : M. Versée.

Advokaten : Mrs. Vandervennet en Cornelis.

Faillissement. — Hypothecaire inschrijvingen. — Vernietigbaarheid van bepaalde laattijdig genomen inschrijvingen (art. 447, 2e lid Fw.). — Niet toepasselijk op de wettelijke hypotheek van de Schatkist. — Ook vóór het K.B. van 23 mei 1967.

De bepaling van het tweede lid van artikel 447 Faillissementswet, luidens dewelke kunnen worden nietig verklaard de inschrijvingen die genomen zijn binnen de tien dagen die het tijdstip voorafgaan waarop opgehouden werd te betalen of daarna, indien meer dan vijftien dagen zijn verlopen tussen de dagtekening van die akte waarbij de hypotheek of het voorrecht is gevestigd en de dagtekening van de inschrijving, is niet toepasselijk op de wettelijke hypotheek van de Schatkist.

Het artikel 8 van het K.B. nr. 23 van 23 mei 1967, genomen ter uitvoering van de kaderwet van 31 maart 1967, thans ingelast in art. 318 van het wetboek van de inkomstenbelastingen, waarbij uitdrukkelijk bepaald wordt dat art. 477 Fw. niet van toepassing is op de wettelijke hypotheek, kan niet als een interpretatieve wet worden aangezien, en geldt derhalve niet voor het verleden.

Mrs. Vandervennet en Maes, q.q. t./
Daveraes en Daleman.

Advies van het O.M.

Terwijl de N.V. « S » op 24 februari 1966 een aanvraag tot gerechtelijk akkoord had ingediend, heeft de fiscus tussen 4 februari 1966 en 12 mei 1966, door bemiddeling van de ter zake gedaagde ontvangers der directe belastingen, een 4-tal hypothecaire inschrijvingen genomen op de goederen van deze N.V., en dit wegens een reeks (wel een twintigtal) aanslagen gevestigd en uitvoerbaar verklaard tussen 30 maart 1965 en 2 maart 1966.

« S » werd failliet verklaard op 2 juni 1966 en de datum van staking der betaling werd bepaald op 25 augustus 1965. De inschrijving der hypotheeken gebeurde dus na de datum van staking der betalingen, en de curatoren dagvaardden op 17 oktober 1966 om die inschrijving te horen nietig verklaren bij toepassing van art. 447, lid 2 Fw, daar er meer dan 15 dagen verlopen waren tussen de dagtekening van de akte waarbij de hypotheek of het

voorrecht werd gevestigd en de datum van de inschrijving.

In de werkelijkheid stelt dit geschil dus de vraag of art. 447, 2e lid Fw, toepasselijk is op de wettelijke hypotheek van de Schatkist.

De rechtbank van koophandel te Brugge wees de eis af door een vonnis van 2 januari 1968 waartegen regelmatig en ontvankelijk hoger beroep werd ingesteld.

De motieven van de eerste rechter komen wel bijzonder voor. Het dient gezegd te worden dat het zoëven geformuleerd geschil uitdrukkelijk werd opgelost door de tekst van art. 8 van het K.B. nr. 23 van 23 mei 1967, genomen ter uitvoering van de Kaderwet van 31 maart 1967, waarbij bepaald wordt dat « art. 447 Fw. niet van toepassing is op de wettelijke hypotheek. » Dit werd dan ingelast in art. 318 W.I.B.

Deze wettekst dateert dus van na de terzake betwiste inschrijvingen, en op het eerste gezicht zou hij er dus niet op toepasselijk zijn. Maar de eerste rechter is zich gaan steunen op het woordje « preciseren », dat in het verslag aan de Koning voorkomt, om er uit af te leiden dat het hier om een interpretatieve wet zou gaan, die bijgevolg ook toepasselijk zou zijn op vroegere toestanden, zodat hij van oordeel was dat de curators helemaal art. 447 niet konden inroepen.

Het lijkt me een gewaagde onderneming art. 8 van het K.B. nr. 23 van 23 mei 1967 als een interpretatieve wet te gaan bestempelen, voor zover dit de rechter toegelaten zou zijn wanneer de wetgever zelf zich daarover niet uitsprak. Want « preciseren » is toch zeker niet altijd « interpreteren ».

De eerste rechter verwijst in dit verband naar een arrest van het Hof van Cassatie van 21 september 1956 (Pas., 1957, I, 29) dat weliswaar het principe bevestigt dat een interpretatieve wet één geheel uitmaakt met de uitgelegde wet, maar dat zich eerder twijfelachtig uitlaat over de vraag of een rechter mag zeggen dat het een dergelijke interpretatieve wet betreft : inderdaad leest men in de motieven : « que si on tient ledit article... pour interprétatif » en verder « ... quelle que soit la valeur des motifs sur lesquels se fonde l'arrêt... ».

Hoe dan ook, het lijkt me onmogelijk het art. 8 van het K.B. van 23 mei 1967 als een interpretatieve wet te beschouwen. Het beheer heeft alleen voor de toekomst een einde willen stellen aan een in de rechtspraak gezezen twistpunt.

Deze zaak moet dus worden opgelost zonder rekening te houden met dit K.B. van 23 mei 1967 en het heeft dus ook geen zin de argumentatie van de appellanten te onderzoeken die beweren dat dit K.B., genomen in uitvoering van een kaderwet, ongrondwettelijk zou zijn.

* * *

Het blijkt immers dat het een andere moeilijkheid was, die het beheer voor de toekomst heeft willen opruimen : namelijk de vraag of de fiscus nog na de faillietverklaring een hypothecaire inschrijving vermag te nemen, wat in strijd komt met art. 447, 1e lid Fw.

Het is ook historisch goed uit te leggen hoe de moeilijkheden ontstonden.

Bij de aanvang van onze moderne wetgeving op de directe belastingen (W. 29 oktober 1919) bekwam de Staat een wettelijke hypotheek op de goederen van de belastingplichtige, en dit voor 2 jaar vanaf 1 januari van het jaar van de belasting. Dit was een geheime of verdoken hypotheek.

Bij de wet van 24 december 1948 werd een nieuw stelsel ingevoerd : de wettelijke hypotheek was zonder inschrijving aan de derden tegenstelbaar, maar slechts gedurende 18 maanden, en dit te rekenen vanaf de datum van de uitvoerbaarverklaring van de rol ; werd een in-

schrijving genomen vóór het verstrijken van die termijn, bleef de wettelijke hypotheek gelden. Werde ze nadien pas ingeschreven, dan nam ze slechts rang vanaf de inschrijving (Zie over dit alles : Schreuder, t. I, nr. 436 en volg. ; Feye et Cardyn, nr. 248 en volg. ; J. Van Houtte, nr. 687 en volg.) Maar zij bleef een geheime of verdoken hypotheek.

Het is precies dit occult kenmerk dat men de wettelijke hypotheek bleef verwijten, vermits ze « daardoor een gevaar uitmaakt voor de verrichtingen in zake het onroerend krediet ». Daarom diende de Regering een ontwerp van wet in dat « zonder te tornen aan het principe zelf der wettelijke hypotheek, de voor de derden schadelijke gevolgen uitschakelt van deze occulte aard van deze hypotheek door te bepalen dat deze slechts rang neemt op de datum van haar inschrijving overeenkomstig de algemene principes in zake hypothecaire aangelegenheden (Parl. besch. — Senaat — 1950-51, 28 november 1950, nr. 13 : memorie van toelichting).

Dit werd de wet van 27 december 1950, d.w.z. het nu geldende systeem voorkomende in art. 317 en 318, 1e en 2e lid, W.I.B. Alleen werd het occult karakter van de wettelijke hypotheek afgeschaft, maar niets anders.

De gevolgtrekking van de heer Van Houtte, in zijn « Beginselen van het Belgisch Belastingrecht », nr. 690, dat « de wettelijke hypotheek nog slechts van de conventionele hypotheek verschilt doordat de inschrijving uit kracht van de wet kan gevorderd worden, tegen de wil in van de schuldenaar » is dan ook al te weinig genuanceerd.

Er zijn immers nog andere verschillen, en wel met name dat de ontvanger slechts de inschrijving zal mogen nemen 6 maanden na de uitvoerbaarverklaring van de rol, tenzij « dat de rechten van de Schatkist in gevaar verkeren en onverminderd de artikelen 324 tot 333 » (art. 318, 2e lid).

Hoe zou men nu kunnen in overeenstemming brengen :

1. de regel van art. 447, 2e lid Fw. die voor vernietiging vatbaar maakt een tijdens de verdachte periode genomen inschrijving indien er meer dan 15 dagen zijn verlopen sedert de « akte waarbij de hypotheek gevestigd is » (dus mogelijke sanctie van een schuldeiser die een hypotheek had bedongen en die toch niet liet inschrijven), en

2. de principiële regel van art. 318, 2e lid W.I.B. die aan de fiscus oplegt « om de onroerende verrichtingen niet te schaden », zes maanden te wachten na de uitvoerbaarverklaring van de rol, alvorens de inschrijving te mogen nemen. En die zes maanden lopen niet vanaf een akte waarbij een hypotheek is vastgelegd, maar vanaf een akte waarbij de belastingschuld wordt vastgesteld (en dit is nog niet juist, want de belastingschuld wordt geacht reeds te hebben bestaan vanaf de wet die het vestigen van de belastingen voor dat jaar toelaat : reden waarom de wettelijke hypotheek vroeger occult bestond van datzelfde ogenblik af).

Het kwam er de wetgever van 1950 slechts op aan de schadelijke gevolgen van het occult karakter voor derden uit te schakelen, maar geenszins andere gevolgen te verwezenlijken zoals b.v. de toepasselijkheid van art. 447, 2e lid Fw., dat trouwens, wegens de zojuist aangehaalde verschillen er niet voor gemaakt is, omdat het inderdaad slaat op conventionele hypotheeken, en niet op wettelijke hypotheeken.

Dit is de stelling die te recht m.i. werd ingenomen door Brussel, 5 december 1956 (J.T., 1957, 207 ; Rev. Prat. Not., 1957, 169 ; R.W. 1956-57, 1279), Brussel, 29 april 1964 (Tijd. Not., 1966, 71) en Brussel, 26 mei 1965 (Pas., 1966, II, 141). Er is alleen enige deining omtrent art. 447, 1e lid : Brussel, 25 of 30 juni 1958, in J.T. 1958, 525 ; Rev. Not., 1959, 40 ; Pas., 1959, II, 150 ; dit arrest zegt dat art. 477, 1e lid ook zou gelden voor de wettelijke hypo-

theek van de Staat; het houdt voor dat er geen tegenstrijdigheid is tussen art. 72 en 73 der vroeger S.W.I.B. (nu 317-318 W.I.B.) en art. 447 Fw., wat mij erg betwistbaar voorkomt. Het houdt verder voor dat art. 447 Fw. dus ook op de wettelijke hypotheek voor de Staat toepasselijk is, maar zelfs dit zou voor het 2e lid slechts tot gevolg hebben dat de inschrijving zou *kunnen* vernietigd worden. En hierop antwoordt dan in ieder geval het arrest van Brussel dd. 26 mei 1965 door terecht te zeggen dat er niet zou dienen vernietigd te worden wanneer het gaat om schuldvorderingen die van in den beginne door een hypotheek gewaarborgd waren, maar wel wanneer het gaat om schuldvorderingen die vroeger niet hypothecair gewaarborgd waren, doch deze waarborg slechts tijdens de verdachte periode verkregen.

Advies : bevestiging van het vonnis a quo, doch om andere redenen.

Arrest

Gezien de stukken, waaronder de uitgifte van het vonnis van de rechtbank van koophandel te Brugge dd. 2 januari 1968, waartegen tijdig en regelmatig hoger beroep werd ingesteld;

Overwegende dat de eis strekt tot nietigverklaring op grond van art. 447 tweede lid F.W. van de hypothecaire inschrijvingen, die tussen 4.2.1966 en 12.5.1966 door de Belgische Staat, Ministerie van Financiën, genomen werden op de goederen van de op 2.6.1966 failliet verklaarde N.V. «S» tot zekerheid van een reeks aanslagen in de directe belastingen uitvoerbaar verklaard tussen 30.3.1965 en 2.3.1966;

Overwegende dat de geïntimeerden, daarin gevolgd door de eerste rechter, stellen dat waar artikel 8 K.B. van 23 mei 1967 — waarbij artikel 318 W.I.B. aangevuld werd — bepaalt dat artikel 447 Fw. niet van toepassing is op de wettelijke hypotheek, zulks een interpretatieve wetsbeschikking is, die dan ook in het onderhavig geval toepasselijk zou zijn;

Overwegende nochtans dat in de tekst van dit Koninklijk besluit noch in zijn titel termen gebruikt worden die aanduiden dat de bewuste bepaling een interpretatief karakter heeft, wijl er ook nergens in gezegd wordt dat die bepaling terugwerkende kracht heeft;

dat weliswaar, in het verslag aan de Koning uiteengezet wordt dat het in het welbegrepen belang van de Schatkist en de handelaars aangewezen is te preciseren dat artikel 447 Fw. niet toepasselijk is op de wettelijke hypotheek van de Schatkist; dat echter het louter gebruik van de term «preciseren» er nog niet noodzakelijk op wijst dat in de geest van de opstellers van het verslag de nieuwe bepaling van artikel 318 W.I.B. als een interpretatieve bepaling toepasselijk zou zijn voor het verleden;

Overwegende dat het onderhavig geschil derhalve dient opgelost te worden zonder rekening te houden met het K.B. van 23 mei 1967;

Overwegende dat voordien in de rechtspraak en de rechtsleer geen eenvormigheid bestond ten aanzien van de vraag of artikel 447, 2e lid Fw. toepasselijk is op de wettelijke hypotheek van de Schatkist;

Overwegende dat de ratio legis van die bepaling is dat moest kunnen opgetreden worden tegen de schuldeisers die, in verstandhouding met de gefailleerde schuldenaar de wankele toestand van diens krediet zouden helpen verbergen door de inschrijving van hun hypotheek uit te stellen tot de dag zelf van de faillietverklaring;

Overwegende dat dergelijke bedrieglijke handelwijze moeilijk denkbaar is in hoofde van de Belgische Staat; dat de wetgever in art. 447 Fw, 2e lid dan ook blijkbaar alleen de conventionele hypotheek op het oog heeft gehad;

dat, overigens dit artikel spreekt van «akte» tot vestiging van hypotheek, wat ook slechts kan betrekking hebben op de conventionele hypotheek, vermits de wettelijke hypotheek haar grondslag vindt in de wet en niet door een akte gevestigd wordt;

dat, ten slotte, waar in art. 318, 2e lid W.I.B. bepaald wordt dat de inschrijving van de wettelijke hypotheek van de Schatkist slechts kan genomen worden zes maand na de uitvoerbaarverklaring, daardoor impliciet afgeweken wordt van de regel van art. 447, 2e lid Fw.

Overwegende dat de kwestieuze inschrijvingen derhalve geldig blijven;

Op deze gronden,

Het Hof,

Gelet op art. 24 van de wet van 15.6.1935;

Gehoord in openbare terechtzitting de heer Advocaat-generaal in zijn overeenkomstig advies;

Alle andere en meeromvattende conclusies van de hand wijzende,

Verklaart het hoger beroep ontvankelijk doch niet gegrond, bevestigt, doch om andere motieven, het bestreden vonnis in al zijn beschikkingen.

Legt de kosten van de instantie in hoger beroep ten laste van de massa van het faillissement.

NOOT : in deze zaak diende er dus niet te worden beslist over de opgeworpen onwettelijkheid van artikel 8 van het K.B. nr. 23 van 23 mei 1967.

Zie over deze aangelegenheid : Rb. Kph. Antwerpen, 25 oktober 1967, R.W. 1967-1968, kol. 754, en Revue Fiscale, 1968, blz. 714 met noot V. de Longueville.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE LEUVEN.

3e Kamer. — 24 januari 1969.

Voorzitter : M. Deviaene.

Op. Min. : M. Vandeplas.

Advocaten : Mrs. Willemaers en Clerens.

1. Strafvordering. — Prejudiciële geschil. — Voorziening voor de Raad van State. — Administratieve beslissing. — Vreemd aan de straffordering.

2. Beroepsreglementering. — Wet van 24 december 1958. — Beroep van kapster. — Noodzakelijkheid van getuigschrift. — Inschrijving in het handelsregister.

I. Het indienen van een voorziening bij de Raad van State strekkende tot vernietiging van een beslissing van de Vestigingsraad, waardoor een verzoek tot het oprichten van een bijhuis wordt afgewezen, vormt geen prejudiciële geschil dat de uitoefening van de straffordering zou kunnen stremmen.

II. Voor het uitoefenen van het beroep van kapster is een persoonlijk vestigingsgetuigschrift alsmede een inschrijving in het handelsregister onontbeerlijk. De beschikking voldoet niet aan het wettelijk voorschrift door het feit dat ze deelgenote is van een P.V.B.A. die wel ingeschreven is in het handelsregister en waarvan de zaakvoerster wel beantwoordt aan de vereisten gesteld door art. 4 der wet van 24 december 1958, gewijzigd door art. 1 der wet van 8 juni 1964. Door deze wetgeving heeft de wetgever niet enkel een economisch doel nagestreeft doch hij heeft tevens een degelijke beroepsbekwaamheid willen verzekeren.

Het begrip «onderneming» voorkomende in de wet van 24 december 1958 gewijzigd bij art. 1 der wet van 8

juli 1964 dient opgevat te worden als « een organisatie van voortbrenging van economisch nut ».

De onderneming als een economisch begrip waarin het accent wordt gelegd op een eenheid van productie, omzet of dienstprestatie is niet noodzakelijk te identificeren met het begrip « rechtspersoon » of « vennootschap ».

Een vennootschap kan dan ook verscheidene hetzij gelijkaardige, hetzij onderling verschillende ondernemingen omvatten (filialen of bijhuizen). In elk van deze ondernemingen dient het hoofd of een aangestelde belast met het beheer te voldoen aan de eisen gesteld door art. 4 der Vestigingswet.

O.M. t./ X...

Conclusies van het Openbaar Ministerie

1. Betreffende het inroepen van een prejudicieel geschil.

De P.V.B.A. Coiffeurscentrale met zetel te Leuven, Mechelsestraat, 200, heeft op 27 november 1967 een verzoekschrift ingediend bij de Raad van State strekkende tot vernietiging van een beslissing getroffen op 7 september 1967 door de Vestigingsraad, waarbij haar aanvraag tot wijziging van haar vestigingsgetuigschrift nummer A. 24.062/006/0010 werd afgewezen. Deze zaak maakt het voorwerp uit van dossier nummer G/A-15.394/IV/6034 bij de Raad van State.

Het ging om de toevoeging op het vestigingsgetuigschrift te bekomen van een bijhuis te Lubbeek, Staatsbaan, 93. De P.V.B.A. Coiffeurscentrale beweerde op bovenvermeld adres een door De Rees Yvette geëxploiteerde bijwinkel te hebben ingericht. De gegevens verstrekt door de afgevaardigde van de Minister van Middenstand alsmede de inlichtingen ingewonnen door de Economische Algemene Inspectie wezen erop dat het kapperssalon gehouden door De Rees Yvette te Lubbeek, Staatsbaan, 93, slechts fictief als bijwinkel fungeerde voor de P.V.B.A. Coiffeurscentrale en het verzoek om toevoeging werd dan ook — terecht — afgewezen op 11 januari 1967 door het bureau van de Provinciale Kamer van Ambachten en Neringen en een tweede maal, in hoger beroep, op 7 september 1967, door de Vestigingsraad.

Ondertussen heeft De Rees Yvette op 10 mei 1967 een eigen vestigingsgetuigschrift bekomen dat haar toeliet als zelfstandige het beroep van kapster uit te oefenen en op 9 juni 1967 nam ze ook een persoonlijke inschrijving in het handelsregister te Leuven onder nummer 43.240 voor exploitatie van een kapperssalon en handel in schoonheidsprodukten en toiletartikelen met woonplaats en bedrijfszetel te Lubbeek, Staatsbaan, 83. Op 28 juni 1967 had ze reeds alle banden met de P.V.B.A. Coiffeurscentrale verbroken, zodat alvast kan worden vastgesteld dat zodra ze in regel was met de wettelijke voorschriften meteen ook haar terugtrekking uit de P.V.B.A. volgde.

Het verzoekschrift tot vernietiging ingediend bij de Raad van State door deze vennootschap heeft aldus geen grond meer, vermits de betrokkene sedert de uittreding van De Rees Yvette geen belang meer kan doen gelden. « Sans intérêt, pas d'action ».

Deze regel geldt ook voor het administratief recht.

De verdediging roept nu het op grond van artikel 9 van de wet van 23 december 1946 ingestelde beroep voor de Raad van State in als een « prejudicieel geschil » en zij verzoekt derhalve de rechtbank de behandeling van de strafzaak te verdagen tot de Raad van State een beslissing heeft getroffen of minstens tot de huidige strafvordering zou zijn verjaard.

Het inroepen van dit « prejudicieel geschil » komt in feite neer op een handig middel om de behandeling van

de strafzaak op de lange baan te schuiven, want er werd blijkbaar geen beroep gedaan op enig juridisch argument om het bestaan van dergelijk rechtsmiddel te schragen. Er werd nooit gewag gemaakt van enige wettekst, er werden geen precedenten ingeroepen geen doctrine aangehaald of geen rechtspraak geciteerd om deze exceptie te motiveren.

Wij weten nochtans dat het zeer uitzonderlijk is dat prejudiciële geschillen de gewone rechtsgang kunnen verstoren of de rechtsvordering tijdelijk kunnen lamleggen en dan slechts op voorwaarde dat ze uitdrukkelijk door de wet werden voorzien.

Artikel 15 van het wetboek van strafvordering verleent immers de strafrechter de vereiste bevoegdheid om kennis te nemen van alle geschillen die samenhangen met de tenlastelegging en het is slechts uitzonderlijk dat hiervan door een formele wettekst wordt afgeweken.

« Chaque fois que la loi n'y déroge pas par un texte formel, le juge répressif est compétent pour connaître, sans sursis ni désaïssissement, de toutes les questions qui se rattachent aux éléments du délit dont il est saisi ». (R.P.D.B., Ve Questions préjudicielles, no 8; Pandectes Belges, Ve Questions préjudicielles devant les tribunaux répressifs, no 795).

De behandeling van een verzoekschrift door de Raad van State kan natuurlijk nooit het voorwerp uitmaken van een prejudicieel geschil. Niet alleen omwille van het ontbreken van elke wettekst terzake, maar we weten ook uit het verslag van de Kamercommissie (Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1958-59, Parlementair bescheid, nr. 44-4) dat het hoger beroep voor de Raad van State de beslissing van de Vestigingsraad in haar gevolg niet schorst (zie ook H. Adriaens, *Beroepsregeling*, nr. 110).

Bovendien verzet de door onze grondwet gehuldigde scheiding van de machten zich tegen de onderwerping van de strafvordering aan een voorafgaandelijke administratieve uitspraak.

Haus schreef reeds méér dan een eeuw geleden : « Notre constitution n'admet point de questions préjudicielles administratives. Lorsque dans une poursuite il s'élève des questions qui se rattachent au fait incriminé, et dont la solution appartiendrait à l'autorité administrative, si elles se présentaient séparément de ce fait, la juridiction répressive est exclusivement compétente pour les décider, statuant au fond » (Haus, *Cours de droit criminel*, no. 494, 495).

De verdachten worden voor de strafrechter vervolgd om het beroep van kapster te hebben uitgeoefend zonder het wettelijk voorgeschreven getuigschrift te hebben bekomen en zonder hiervan te zijn vrijgesteld. De vaststelling van deze wetsovertreding dient door de strafrechterlijke macht te worden gedaan en geen administratief rechtscollege kan zich het recht toeëigenen in de plaats van de strafrechter op te treden of diens beslissing te doen afhangen van haar uitspraak.

« Transporter à l'administration le droit de juger un des éléments constitutifs de l'infraction, c'est donc distraire les parties, par rapport à l'appréciation de cet élément, des juges que la Constitution leur assigne ; c'est même les distraire de ce juge contre leur gré... » (Haus, *op. cit.*, nr. 495).

De beslissingen van de administratieve overheid hebben immers geen gezag van gewijsde voor de strafrechter en deze uitspraken of adviezen mogen steeds worden aangevochten, geïnterpreteerd of zelfs verworpen. Behoudens het verbeiden van de verjaring van de strafvordering, tast men in het duister naar de redenen die de verdediging hebben aangezet tot het verdagen van de zaak door het inroepen van dit zogenaamd « prejudicieel geschil ».

De rechtbank kan dan ook met dergelijke vreemdsoortige, van elk juridische grond onttote, exceptie geen rekening houden.

2. Betreffende de tenlasteleggingen

De materiële feiten worden door de verdachten niet betwist: noch de uitoefening van het beroep van kapster, noch het verzuim van inschrijving in het handelsregister worden geloofend. Alle verdachten verklaren echter dat zij deelgenoten zijn van de P.V.B.A. Coiffeurscentrale en dat zij als dusdanig aan de wettelijke voorschriften voldoen mits het hoofd van de onderneming of tenminste een van de met het beheer der onderneming belaste aangestelden (in casu: Orphelie Bogaert) de beroepsuitoefeningsvoorwaarden overeenkomstig artikel 4 § 1 van de wet van 24 december 1958, gewijzigd bij artikel 1 van de wet van 8 juli 1964, vervult.

De tenlastelegging hangt bijgevolg nauw samen met de interpretatie van artikel 4 § 1 van bovenvermelde wet. Dat deze kaderwet voor interpretatie vatbaar is, bleek tijdens de voorbereidende parlementaire werken. Verslaggever Hermans heeft in de Kamer uitdrukkelijk voorbehoud gemaakt voor het gebruik van termen, waarvan de bepalingen niet werden verduidelijkt in de wet en volksvertegenwoordiger Deruelles voegde daaraan toe: « Mes objections consistent donc en ceci: je considère que si la loi se réfère à certains textes, il faut qu'elle les cite expressément » (Parlementaire handelingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers, vergadering van 17 december 1958, p. 4). Ondanks deze bezwaren, werd de vestigingwet overhaast goedgekeurd en alle rechtsgelcerden die commentaar leverden bij de wettekst, maakten dan ook hun beklag over de talrijke leemten en onduidelijkheden (H. Adriaens, *Beroepsregeling*, nr. 87; R. Rosseel, *Vestigingwet*, deel I p. 41; A. De Caluwé, *La loi du 24 décembre 1958 J.T.*, 1959, p. 255).

Ten einde het onderhavig geschilpunt inzake interpretatie van artikel 4 § 1 van de vestigingwet duidelijker te omschrijven, zullen we eerst het doel van de wetgever uiteenzetten, vervolgens zullen wij aan de hand van de voorbereidende werken de tekst toelichten en tenslotte het standpunt van de administratie verduidelijken.

A. Doel van de vestigingwet.

De vestigingwet heeft voor doel enerzijds de sociale promotie en de goede beroepsuitoefening in de kleine- en middelgrote ondernemingen te bevorderen zodat de mededingingscapaciteit van de Belgische onderneming verzekerd wordt met het oog op de totstandkoming van de Gemeenschappelijke Markt (meer bijzonder in het vooruitzicht van de toepassing van de artikelen 52 tot 63 van het Verdrag van Rome). Anderzijds wil zij het publiek beschermen tegen onbekwame en oneerlijke handelaars en aan de gemeenschap een beter dienstbetoon waarborgen (Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1952-53, Parlementair bescheid, nr. 522, pp. 22-23; Senaat, zitting 1953-54, nr. 221, p. 6; Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1958-59, Parlementair bescheid nr. 44/4° pp. 10 en 22).

Deze doelstellingen worden herinnerd in het verzoekschrift van het beroepsverband der haarkappers aan de Minister van Middenstand en tevens stelt het beroepsverband dat « het algemeen belang eist dat de beroepskwalificatie van bevoegde ambachtslieden moet verzekerd zijn op het gebied van de lichamelijke, hygiënische en esthetische verzorging » (Belgisch Staatsblad, 10 november 1961).

Het lijkt ons trouwens normaal dat een kapper of een kapster die het haar verft, ontkleurt, afbijt of beist met chemicaliën, fixateurs, neutraliserende, dertergente of

astringente produkten, tevens ook de onontbeerlijke warenkennis bezit om de uitwerking van deze behandelingen op de hoofdhuid, het haar of het pigment te beseffen. Vandaag de dag doet een coiffeur heel wat meer dan het haar opborstelen of vlechten, shampooien of pommaderen, hij moet immers kunnen omspringen met gevaarlijke preparaten, hij moet de oorzaken en de verzorging van allergies voor kleurmiddelen kennen om alzo de onontbeerlijke voorzorgen te kunnen treffen, hij dient bovendien elementaire begrippen te hebben van huid- en haarziekten en van de aangepaste verpleging en hygiëne. Dat alles veronderstelt een degelijke vakkennis, een passende beroepsopleiding en een vorming die de vereiste waarborgen biedt. Zoals een journalist het onlangs schreef: « Le moins qu'on puisse demander à ceux qui pratiquent la profession de coiffeuse ou de coiffeur est qu'ils sachent ce qu'ils font lorsqu'ils manient des produits dangereux pour notre santé. S'ils ratent une coupe de cheveux, ce n'est pas grave. Les cheveux repoussent. Mais s'ils sont brûlés ou si le cuir chevelu est attaqué, cela peut être dangereux » (Gaston Bunnens in *Le Peuple* van 29 oktober 1968).

Alle praktijken die erop gericht zijn de wettelijke voorschriften inzake beroepsbekwaamheid van handelaars of ambachtslui te omzeilen of de wettelijke waarborgen ter bescherming van de gemeenschap te ontduiken, druisen ontgensprekelijk in tegen de geest van de vestigingwet, en meer bepaald tegen het koninklijk besluit van 28 februari 1962 tot bepaling van de voorwaarden tot uitoefening van het beroep van kapper waarbij beunhazen worden geweerd.

Het doel van de vestigingwet waar zij een goede beroepsuitoefening beoogt, kan slechts worden verwezenlijkt indien de handelaars zelf of minstens de personen die effectief de leiding waarnemen over een voldoende vakken-nis beschikken.

De kaderwet van 24 december 1958 en de navolgende reglementeringsbesluiten beoogden slechts de zelfstandige uitoefening van het beroep (zie meer bepaald art. 4 en 11 van de wet van 24 december 1958 en de artikelen 1 en 2 van elk vestigingsbesluit). « A première vue, schrijft A. De Caluwé, le législateur ne s'est préoccupé que de la situation la plus courante, celle du négociant dirigeant sa propre entreprise et celle du gérant présidant aux destinées d'une filiale » (A. De Caluwé, *op. cit.*, p. 255). Van zijn kant bevestigt R. Rosseel deze zienswijze waar hij schrijft dat « de wetgever in de eerste plaats de onderneming met één bedrijfszetel bedoelde en dat hij geen oog gehad heeft voor het probleem dat gesteld wordt door de vermenigvuldiging van de bijhuizen » (R. Rosseel, *op. cit.*, deel I, p. 42). Ook H. Adriaens meent dat de kaderwet in de eerste plaats een éénmanszaak bedoelde (H. Adriaens, *op. cit.*, nr. 47).

Welke ook de interpretatie weze die men aan artikel 4 § 1 van de vestigingwet wil geven, toch moet worden toegegeven dat wanneer een onderneming een gereglementeerd beroep uitoefent door middel van één of meer bijhuizen of één of meer afdelingen, in elk van deze bijhuizen en in elk van deze sectoren aan zelfstandige beroepsuitoefening wordt gedaan, ongeacht de reële of fictieve banden die er bestaan tussen bijhuizen en hoofdzetel of tussen afdelingen en hoofdbestuur.

Het is trouwens een feit dat in elk van de bijhuizen van de P.V.B.A. Coiffeurscentrale de goede beroepsuitoefening naar de geest van het koninklijk besluit van 28 februari 1962 tot reglementering van het kappersberoep niet op afdoende wijze is verzekerd, daar elk kapperssalon stuk voor stuk door personen door de wet onbevoegd geacht, zonder enige effectieve controle, op zelfstandige wijze wordt geëxploiteerd. Naargelang het aantal bijhuizen stijgt, vermindert trouwens ook de mogelijkheid enig praktisch toezicht uit te oefenen, laat staan aan enige beroepsoplei-

ding te doen. Het feit dat de zaakvoersters in de onderscheidene bijhuizen van de betrokken vennootschap uiteindelijk de volledige — zo financiële als vakkundige — verantwoordelijkheid dragen voor de exploitatie van het kappersalon, versterkt bovendien nog het gevoel dat de wet systematisch wordt omzeild.

B. De interpretatie van artikel 4 § 1 van de vestigingswet.

Artikel 4 § 1 van de wet van 24 december 1958, zoals gewijzigd bij artikel 1 van de wet van 8 juli 1964, behandelt het probleem van de beroepsuitoefening door een groep personen en het beschikt dat «de beroepsuitoefeningsvoorwaarden dienen vervuld te worden door het hoofd van de onderneming of bij diens ontstentenis door een van zijn met het beheer der onderneming belaste aangestelden».

De vestigingswet geeft geen juridische omschrijving van het begrip «onderneming». Het is een economische term die sedert het begin van deze eeuw in de juridische wereld is doorgesijpeld: we vinden hem terug in artikel 529 van het Burgerlijk Wetboek, in de besluitwet van 14 april 1945 betreffende de vaststelling van lonen en wedden, in de wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de arbeiders, en in de wet van 24 mei 1959 tot verruiming van de mogelijkheden inzake de beroeps- en ambachtskredietverlening aan de middenstand, doch de enige wet waarin de bepaling van de onderneming enigszins wordt omschreven is de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven. Artikel 14 van deze wet, waar ze handelt over de ondernemingsraden, beschikt dat de «onderneming» een «technische bedrijfs-eenheid» is: deze bepaling komt voor het eerst voor in een wetsvoorstel dienaangaande van 28 mei 1946 (Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1946-47, Parlementaire bescheiden, nr. 94).

«De term wordt opgevat in ruime zin, welke de economen eraan hechten. De onderneming is een organisatie voor voortbrenging van economisch nut» (Verslag van volksvertegenwoordiger Leburton namens de bijzondere commissie, Kamer van volksvertegenwoordigers, zitting 1947-48, Parlementair bescheid nr. 511, p. 41). Het is een economische begrip waardoor een eenheid van productie, distributie of dienstverlening wordt bedoeld. De Nederlandse wet van 4 mei 1950 definieert haar als een «technisch-organisatorische» eenheid. Tot deze laatste categorie behoort in onderhavig geval elk bijhuis van de P.V.B.A. Coiffeurscentrale. Deze interpretatie leunt aan bij de economische werkelijkheid zoals ze zich hier voordoet. Dat in het begrip «onderneming» al dan niet het juridisch geheel, doch in elk geval ook de economische eenheid, de bedrijfseenheid, moet worden gezien blijkt trouwens uit de praktijk van de zakenwereld.

Het is niet onze bedoeling hier het begrip onderneming verder uit te diepen, wij verwijzen slechts naar de auteurs die dit begrip ontleedden (*Revue du Travail*, 1955, p. 86; R. Vandeputte, *Juridische begrippen in verband met de onderneming* in R.W., 1961-62, col. 2263; L. Ameye, *Qu'est-ce que l'entreprise?* in *Le Soir*, 8 november 1968; Ph. de Woot de Trixhe, *Pour une doctrine de l'entreprise*; J. Steyaert, *Ondernemingsraad*, p. 20-22; Frédéricq, *Notion juridique de l'entreprise en droit positif belge*, J.T. 1947, p. 473; Van Ryn, *Principes de droit commercial* vol. I, n° 33). Het is echter niet omdat deze term sporadisch voorkomt in onze juridische teksten, dat hij onmiddellijk dient te worden gekoppeld aan het begrip «rechtspersoon» of «handelsvennootschap». Er moet integendeel worden beklemtoond dat de onderneming zich niet vereenzelvigd met de juridische vorm ervan.

We kunnen ons beklag erover maken dat de vestigingswet geen duidelijke rechtsinhoud wist te verschaffen aan de onderneming zoals we het betreuren dat de hervormingen in het moderne bedrijfsleven zo weinig gestalte krijgen in de juridische wereld. Leburton, verslaggever van het wetsvoorstel betreffende de organisatie van het bedrijfsleven gaf trouwens toe dat angstvallig werd vermeden enige omschrijving te geven van het begrip onderneming... «j'ai un peu peur de donner une définition trop juridique de l'entreprise» (Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1947-48, parlementaire handelingen, 18 juni 1948, p. 5).

De toepassing van de vestigingswet op concrete gevallen zal ons bijgevolg een duidelijker inzicht geven dan abstracte juridische bespiegelingen. Zo leert de praktijk ons dat bij complexe bedrijven de verscheidene exploitatiezetels of de verschillende technische afdelingen als zoveel «ondernemingen» moeten worden aangezien: de technische bedrijfseenheden zijn niet gekoppeld aan de juridische vorm van het economisch complex. Een vennootschap die verscheidene gereguleerde activiteiten uitoefent — al dan niet door tussenkomst van bijhuizen — moet volgens artikel 4 § 1 van de vestigingswet bewijzen dat het ondernemingshoofd dan wel een aangestelde belast met het beheer van de onderneming aan de overeenkomstige beroepsuitoefeningseisen voldoet.

Zo zal van een onderneming in algemene bouwwerken die een afdeling «centrale verwarming» wenst te openen of van een garage die een dienst «verzekeringen» inricht, worden vereist dat de persoon die het desbetreffende getuigschrift bezit en die in feite slechts met het beheer van een bepaalde sector (eenheid van productie, distributie of dienstverlening) zal belast zijn, statutair of contractueel zou worden aangeduid als «de aangestelde belast met het beheer van de onderneming» en zulks overeenkomstig artikel 4 § 1 van de kaderwet.

Nu is het evenwel duidelijk dat de verwarmingsinstallateur op het stuk van het metsel- of betonwerk in feite geen zeggenschap zal hebben, evenmin als de aangestelde-verzekeringsmakelaar inzake de verkoop of herstelling van voertuigen. Ze zijn slechts belast met het beheer van een sector, van een «technische exploitatie-eenheid» in de zin van artikel 14 van bovenvermelde wet van 20 september 1948. De juridische entiteit kan gelijk staan met één onderneming in de zin van de wet, maar kan ook twee of méér verschillende ondernemingen dekken die afzonderlijk geen rechtsautonomie bezitten.

De «aangestelde belast met het beheer van de onderneming» dient dus niet tevens zaakvoerder in de juridische betekenis te zijn, maar het volstaat dat hij een «bedrijfs-leider» is. Hier hebben we slechts te verwijzen naar artikel 2 der richtlijn van 25 februari 1964 van de Raad van de Economische Gemeenschap (*Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen*, 4 april 1964, nr. 56), waar voor het eerst wordt gewag gemaakt van de «bedrijfs-leider». Het verdrag van Rome dat het vrij verkeer van personen in de lid-staten beoogt, streeft ook naar de opheffing der beperkingen van vrijheid van vestiging en in deze zin werden reeds verscheidene richtlijnen aangenomen die in Belgisch recht werden omgezet door koninklijke besluiten (o.m. van 4 oktober 1965 en 2 december 1965). In verband met de gelijkwaardigheid bij de vestigingsvoorwaarden werd alsof voor het eerst de term «bedrijfs-leider» gebezigd.

Het hoeft geen betoog dat de «bedrijfs-leider» geen traditionele «zaakvoerder» meer is. Hij moet worden beschouwd als «aangestelde belast met het beheer van de onderneming of met het beheer van een bijhuis, hetzij als adjunct van het zelfstandig ondernemingshoofd of van de met het beheer van de onderneming belaste aangestelde, indien deze functie van adjunct overeenkomt met die van

ondernemingshoofd of van de aangestelde» (R. Rosseel, *op. cit.*, deel 2, p. 167).

Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 8 juli 1964, die de vestigingwet kwam wijzigen, werd de aandacht van de Regering erop gevestigd dat de term «bedrijfsleider» een veel ruimere betekenis heeft dan het bij artikel 4 § 2 voorziene begrip «aangestelde met het beheer van de onderneming belast» en de Minister van Middenstand, A. De Clerck, antwoordde dat «het duidelijk is dat er geen restrictieve betekenis» aan de in artikel 4 § 1 gebezigde termen dient te worden gegeven. Hij haalde als voorbeeld aan dat «ook een meestergast in een bedrijf dient te worden geacht een deel van de leiding of een deel van het beheer waar te nemen». Hij verklaarde tenslotte dat de gebruikte bewoordingen «in die zin als voldoende duidelijk moeten worden beschouwd» (Senaat, zitting 1963-64, Verslag namens de Commissie van Middenstand, Doc. 319, p. 3).

Het is evident dat dergelijke interpretatie van artikel 4 § 1 een heel eind verwijderd is van het eng juridisch begrip «zaakvoerder van een handelsvennootschap» en dat de rol van de meestergast waarover Minister A. De Clerck het had, zelfs niet meer kan worden beschouwd als een «leidende functie die de verantwoordelijkheid van ten minste één sector van het bedrijf inhoudt». Deze term «leidende functie» vinden we voor het eerst in het koninklijk besluit van 2 december 1965, waar de bekwaamheidsvoorwaarden gesteld aan onderdanen van de Europese Economische Gemeenschap worden vermeld. De meestergast werkt onder leiding en toezicht van zijn werkgever en draagt slechts een geringe technische verantwoordelijkheid voor een sector of afdeling van het bedrijf.

Het is opmerkelijk hoe bij de praktische toepassing van de wet de verruimde interpretatie van «aangestelde belast met het beheer van de onderneming» ons heeft gebracht tot een louter technisch verantwoordelijke functie.

Het spreekt vanzelf dat het begrip onderneming nauw samenhangt met de interpretatie die aan de term «aangestelde met het beheer belast» wordt gegeven. Indien we de economische gegevens tot hun recht laten komen en de onderneming haar oorspronkelijke betekenis van «technische exploitatie-eenheid» laten behouden, dan dient bij toepassing van artikel 4 van de vestigingwet elk zelfstandig handelaar of ambachtsman, elk zaakwaarnemer en elk bedrijfsleider van een zelfstandige afdeling of bijhuis te voldoen aan de vestigingseisen. Het speelt dan geen rol of de persoon die de «leidende functie» in het bedrijf, in een sector of bijhuis ervan, effectief op technisch gebied uitoefent, al dan niet ook de wettelijk verantwoordelijke zaakvoerder van de rechtspersoon is. Het is noodzakelijk, maar het volstaat, dat de waarborgen voor een degelijke beroepsuitoefening verzekerd zijn om alzo de geest van de vestigingwet na te leven.

Het is slechts dank zij deze strenge, maar effectieve toepassing van de vestigingwet dat de promotie van de handelaars en ambachtslieden wordt bevorderd, dat de beuzelaars worden geweerd en dat de gemeenschap wordt beveiligd. Deze interpretatie, die de onderneming als een economische of technische bedrijfseenheid beschouwt, biedt trouwens de enig mogelijke oplossing voor de complexe bedrijven waar diverse gereguleerde activiteiten worden uitgeoefend. Zoniet zou de aannemer persoonlijk de getuigschriften van schrijnwerker-timmerman, installateur van centrale verwarming, steenhouwer, marmerbewerker, aannemer plafonneerder-cementbewerker en aannemer van schilder-, metsel- en betonwerken moeten bezitten om zijn complex bedrijf te mogen beheren. Deze grootmeester moet vermoedelijk nog gevonden worden en het blijkt dan ook dat dergelijke eisen zuivere utopie zullen blijven.

Maar wat veel erger is, zo we hem de uitoefening van de diverse activiteiten weigeren, zetten wij de zaakvoerder onrechtstreeks aan tot het omzeilen van de moeilijkheden door het scheppen van fictieve vennootschappen, die elk afzonderlijk weliswaar aan de vestigingseisen zullen voldoen omdat ze telkens door de bedrijfsleider van de onderscheidene afdelingen der oorspronkelijke inrichting worden beheerd, maar die door hun fictief karakter een permanent gevaar voor de zakenwereld opleveren, een bron van conflicten in het beheer inhouden en door de versnippering van het maatschappelijk kapitaal over een reeks vennootschappen een hopeloze verzwakking van het economische complex teweegbrengen.

Tenslotte is de vooropgestelde interpretatie ook de enige die een voldoende waarborg biedt tegen het systematisch ontduiken van de vestigingwet bij middel van fictieve bijhuizen, waar hele groepen onbekwame personen zich rond één door de wet bekwaam geachte handelaar of ambachtsman scharen om alzo de voorgeschreven beroepsreglementering te omzeilen.

C. Het standpunt van de administratie.

Uit politieke en sociale overwegingen en niet het minst uit eerbied voor de verworven rechten van de gevestigde handelaars of ambachtslieden, heeft de Minister van Middenstand tijdelijk een mildere houding aangenomen jegens de zaakvoerders van bijhuizen, op voorwaarde dat deze bedrijfsleiders werkelijk ondergeschikten zijn van de zaakvoerder en dat de binding tussen hoofdhuis en bijwinkels onderling reëel is.

De administratie huldigt hierbij de theorie van de eenheid der onderneming, waar deze vereenzelvigd wordt met de rechtspersoon in traditionele zin. Zo de onderneming één juridische entiteit vormt, dan moeten de beroepsuitoefeningsvoorwaarden eens en voor altijd door éénzelfde persoon worden vervuld, namelijk door hem die de leiding van het bedrijf waarneemt. Er valt hierbij op te merken dat de Minister van Middenstand eerst de theorie van de onderneming als technische exploitatie-eenheid aankleefde, maar dat zijn opvolger, omdat hij de gevolgen te drastisch beschouwde, de theorie van de eenheid der onderneming aanvaardde.

Aan de hand van enkele fragmentarische aanwijzingen uit de parlementaire besprekingen wordt hiertoe naar de bedoelingen van de wetgever gegist. Het blijft bij eerder theoretische bespiegelingen, want we weten anderzins dat hij de overhaaste stemming van de vestigingwet niet eens gedacht werd aan complexe bedrijven, laat staan aan diverse afdelingen of bijhuizen.

Het probleem van de bijhuizen en sectoren werd wel opgeworpen in verband met de warenhuizen, maar het was slechts om te beslissen dat warenhuizen waar tenminste drie takken van handel en meer dan vijf personeelsleden aanwezig zijn, buiten de toepassing van de vestigingwet vallen (Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting van 1958-59, Parlementaire handelingen, Vergadering van 17 december 1958).

We kunnen ook best begrijpen dat de Minister van Middenstand om opportuniteitsredenen naar een analogische toepassing van artikel 18 van de vestigingwet heeft gestreefd inzake erkenning van de verworven rechten. Het overgangsstelsel dat in artikel 18 § 1 van de Kaderwet aan de gevestigde handelaars of ambachtslieden wordt gegund, beschikt dat de beroepsreglementeringen niet op hen toepasselijk zijn. Wij menen echter dat de administratie zich te inschikkelijk toont waar ze beweert dat diezelfde gevestigde handelaar of ambachtsman ongestoord zijn bijhuizen of afdelingen mag vermeerderen, zonder zich te moeten bekommeren om de nieuwe vestigingseisen.

Wij weten dat het overgangsstelsel de verworven rechten van de handelaar vrijwaart, het is bijgevolg toepasselijk op een bestaande toestand, op een gevestigd bedrijf. Maar bij uitbreiding van het bedrijf over gereguleerde beroepen of bij stichting van nieuwe bijhuizen, zijn de gevestigde handelaars of ambachtslieden evengoed als alle beginnelingen onderworpen aan de vestigingswet. Zoniet komen we tot een discriminatie, die alvast niet strookt met de geest van de wet. De voorbereidende parlementaire werken laten daaromtrent niet de minste twijfel over (zie o.m. de formele verklaringen van de h. Vanden Boeynants... «il faut que nous affirmions tous, dès l'abord, notre volonté formelle d'écarter tout égoïsme de la profession, toutes conditions directes ou indirectes de numerus clausus... L'on voit immédiatement toute l'absurdité qu'il y aurait à prétendre ne réorganiser une profession que pour une catégorie seulement de ceux qui l'exercent... Il ne s'agit en aucun cas de barrer la route à quelqu'un qui a la compétence et la bonne volonté nécessaires» (Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1952-53 Parlementaire handelingen, zitting van 1 juli 1953, p. 11).

In plaats van artikel 18 § 1 in restrictieve zin toe te passen om elk misbruik te voorkomen, heeft de administratie verkozen de beginnelingen op gelijke voet te stellen en elkeen toe te laten het aantal afdelingen en bijhuizen te vermenigvuldigen onder de dekmantel van de eenheid der onderneming.

Van verworven rechten kan alvast geen sprake zijn voor de P.V.B.A. Coiffeurscentrale, want ze werd pas op 27 oktober 1964 gesticht en op 13 december 1965 ingeschreven in het handelsregister. Hetzij méér dan drie jaar na het invoeren van de vestigingseisen voor kappers.

Dat de theorie van de eenheid der onderneming grote nadelen meebrengt, daarvan was de administratie zich wel bewust. Wij hebben reeds gesproken over het probleem van de complexe bedrijven waarmee de administratie geen blijf weet. We kennen ook gevallen waar meer dan 50 kapsters zich rond één gevestigd handelaar schaarden om alzo aan de toepassing van de vestigingswet, die slechts geldt voor kleine en middelgrote ondernemingen (van minder dan 50 personen!), te ontsnappen en waarvoor nog geen oplossing werd gevonden.

Maar de hoofdbekommernis blijft de confrontatie met de fictieve bijwinkels. De administratie stelt zich niet tevreden met de eenheid van onderneming, maar ze zoekt naar de band van ondergeschiktheid tussen de onderscheidene bedrijfsleiders en de zaakvoerder, naar de reële binding tussen moederhuis en bijhuizen. Ze beroept zich hierbij op de voorbereidende werken, waar er inderdaad wordt aangedrongen op het effectieve karakter van het beheer door een erkend handelaar of ambachtsman. Het blijft echter zeer betwistbaar of bijkomende voorwaarden die in het parlementair verslag zijn vervat, maar waarvan geen spoor terug te vinden is in de wettekst zelf, als bindend worden beschouwd (cfr. H. Adriaens, op. cit., nr. 48).

Wij betwijfelen het of de vermelding van strengere eisen in de voorbereidende werken de draagwijdte van artikel 4 § 1 van de wet beperken. Waar zij staat tegenover een handelsvennootschap, zoals de P.V.B.A. Coiffeurscentrale, en zij het fictieve karakter van deze rechtspersoon moet bewijzen, zit zij gewrongen omdat een administratief rechtscollege moeilijk oordelen kan over de realiteit van een handelsvennootschap. Zo het fictief karakter van de P.V.B.A. rechterlijk is vastgesteld, moet ook meteen van ambtswege haar ontbinding worden uitgesproken vermits ze voor uitsluitend doel heeft de wet te ontduiken (anders zou ze niet fictief zijn!).

Nu kan de administratie bogen op de rechtspraak van de Vestigingsraad, die inderdaad systematisch de realiteit van de binding tussen moederhuis en bijwinkels nagaat. Die telkens controleert of ze niet voor louter geveinsde

gegevens staat, die uitmaakt of de beweerdde aangestelde werkelijk in dienstverband staat, of deze aangestelde inderdaad « met het beheer van het bedrijf belast » is, of de P.V.B.A. geen loutere eenmanszaak is, of het beweerdde bijhuis wel iets met de overkoepelende P.V.B.A. te maken heeft (R. Janssens & M. Mampaey, *De vestigingswet en de rechtspraak van de vestigingsraad*, p. 159 in *Economisch en Sociaal tijdschrift*, 1966, april).

De vestigingsraad kent zichzelf dit recht op controle toe op grond van artikel 11 § 2 van de wet « overwegende dat het de Vestigingsraad zelfs behoort na te gaan of de vennootschap zelf gesimuleerd is, minstens of de ingeroepen zaakvoering geheel of althans ten dele fictief is, dat de opdracht toch is de « verificatie » van de beroepsuitoefeningsvoorwaarden, het nagaan dat de verzoekster aan de gestelde voorwaarden voldoet, dat noch de Kamer noch de Vestigingsraad zich hoeft neer te leggen bij, noch mag meewerken aan schijntoestanden en wetsontduikingen, dat de veinzing door alle rechtsmiddelen mag bewezen worden... » (P.V.B.A. Coiffure Liliane, Vestigingsraad, beslissing van 13 januari 1966, geciteerd in R. Janssens & M. Mampaey, op. cit., pp. 159-160).

Wie echter de overwegende rol van de gedelegeerde van de Minister van Middenstand in het bureau van de Kamer van Ambachten en Neringen en van de Vestigingsraad kent, beseft wel dat deze administratieve rechtspraak niet doorslaggevend is.

Het blijft dan ook voor ons een open vraag of bij gebrek aan wettelijke bepalingen dergelijke eisen mogen worden gesteld, al begrijpen we best dat bij toepassing van de theorie van de eenheid der onderneming, de administratie niet anders kon dan haar toevlucht nemen tot deze noodplossing.

Het is niet de enige betwistbare uitspraak of stellingname van de vestigingsraad. In de zaak Van Leeuwen, die herhaaldelijk en volgens ons ten onrechte, door de verdediging werd ingeroepen als precedent, werd er geweigerd een getuigschrift af te leveren aan twee kappers, die elk afzonderlijk aan de beroepsuitoefeningsvoorwaarden voldeden, omdat het ging om twee salons waarvan één te Antwerpen en één te Luik was gevestigd en dat géén van beiden de twee kapperssalons tegelijkertijd beheerde. De vestigingsraad beschikte dat volgens artikel 4 § 1 (... De beroepsuitoefeningsvoorwaarden dienen vervuld te worden door het hoofd van de onderneming of bij diens ontstentenis door een van zijn met het beheer der onderneming belaste aangestelden) bij ontstentenis van de ondernemer, hij diende vervangen te worden door één aangestelde en niet door twee of meer... De Franse vertaling, die evenmin van één enkel aangestelde spreekt, werd er tevergeefs bijgesleurd. Van Leeuwen mocht volgens de Vestigingsraad wél de twee kapperssalons van de P.V.B.A. exploiteren, maar hij en zijn zaakvoerder mochten niet elk afzonderlijk één salon van de vennootschap bedienen.

Er waren ook beslissingen die regelrecht indruisten tegen de zienswijze van de Minister van Middenstand, A. De Clerck, waarvan hierboven sprake, in verband met de assimilatie van de « meestergast » met de « aangestelde belast met het beheer », want de Vestigingsraad besliste op 13 januari 1966 dat « een aangestelde belast met het technisch gedeelte van de onderneming géén hoofd van de onderneming of zijn aangestelde kan zijn » (zaak P.V.B.A. Coiffure Unie) en op 28 januari 1965 « dat de aangestelde die enkel technisch toezichter » is, niet als belast met het beheer kan worden beschouwd (zaak P.V.B.A. Steyaert R. en N.).

We kunnen ons van de indruk niet ontdoen dat de theorie van de eenheid der onderneming slechts op broze gegevens berust, al hebben we alle ontzag voor de motieven die de administratie bezielen bij het aankleven van deze beginselen.

De rechtbank kan zich echter niet laten leiden door

overwegingen die op sociale of politieke gronden berusten, voor zover deze bekommernissen in de wettekst hun weerga niet vinden. Wij geven toe dat er tussen de P.V.B.A. Coiffeurscentrale en haar bijhuizen geen reële binding is, dat er geen gemeenschappelijk patrimonium voorhanden is. De samenstelling van het maatschappelijk kapitaal is trouwens karakteristiek (zie: bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 27 oktober 1964): 100.000 fr. verdeeld in 100 aandelen van 1.000 fr. waarvan er 98 aandelen toebehoren aan Goossens Gustaaf, één aan zijn echtgenote Orphelie Bogaert en één aan Juffrouw Anny Schell.

De huur van de handelshuizen wordt door elk bijhuis op naam van elke zaakvoerster afgesloten, de belastingaangifte wordt door de exploitante van elk bijhuis afzonderlijk ingediend. Er zijn geen winsten of verliezen, geen onkosten of uitgaven die worden ingebracht door de verscheidene bijwinkels. Wij hebben trouwens gezien dat de deelgenoten van de P.V.B.A. het moederhuis verlaten, zodra zij zelf aan de vestigingseisen voldoen, en dan is er van vereffening van de P.V.B.A. geen sprake. Zelfs nog, indien wordt aanvaard dat elk der deelgenoten effectief een aandeel heeft onderschreven, dan blijft het een open vraag hoe dit aandeel van 1.000 fr. kan toelaten een winst van 1.000 fr. per week uit te keren, zonder dat de hoofdzetel de winsten van de bijwinkels opstrijkt.

Het volstaat de balans van de vennootschap per 31 december 1966 te raadplegen om zich terdege rekenschap te kunnen geven van het fictieve karakter van deze P.V.B.A. Wij geven toe dat deze vennootschap alles in het werk stelt om de indruk van de regelmatigheid te verwerven, zo nam ze op 29 oktober 1968 een bijkomende inschrijving in het handelsregister van Leuven voor drie bijhuizen. Eén van deze exploitatiezetels zou reeds op 12 oktober 1964 hebben bestaan, terwijl we anderzijds weten dat de P.V.B.A. zelf slechts op 13 december 1965 werd ingeschreven in het handelsregister.

Conclusie :

Welke theorie men ook aankleeft, welke beginselen men ook huldigt, toch blijft het hoofdzaak dat de geest van de vestigingswet, waar ze de beroepsbekwaamheid van de handelaars en ambachtslieden eist, wordt geëerbiedigd. Hetzij men stelt dat elke exploitatiezetel als «technische bedrijfseenheid» aan de beroepsreglementering moet voldoen, hetzij men de reële binding tussen moederhuis en bijwinkels als verplichtend beschouwd, in beide gevallen beantwoordt de P.V.B.A. Coiffeurscentrale niet aan de gestelde eisen en wordt er in de onderscheidene kapperssalons een beroep uitgeoefend waarvoor niet voldaan is aan de gestelde voorwaarden. In beide gevallen wordt de wet overtreden, is er aanleiding tot rechterlijk vervolg en zijn de tenlasteleggingen bewezen.

De Procureur des Konings,
A. Vandeplas.

Vonnis

Verdacht van te Lubbeek, kanton Glabbeek, tussen 30 juni 1965 en 11 mei 1967 allen : om het wanbedrijf te hebben uitgevoerd of aan de uitvoering rechtstreeks te hebben medegewerkt, of door enige daad tot de uitvoering zodanige hulp te hebben verleend dat het wanbedrijf zonder hun bijstand niet had kunnen worden gepleegd.

I. Met overtreding van de wet van 24-12-1958 art. 4, 14 en 15, gew. bij de wetten van 8-7-1964 en 6-3-1964, een beroep te hebben uitgeoefend waarvan de uitoefening overeenkomstig die wet geregeld is, nl. het beroep van kapper, geregeld bij Kon. Besluiten van 28-2-1962 en 19-12-1966, zonder van het bij art. 11 of 13 bedoelde getuig-

schrift te kunnen laten blijken of zonder daarvan vrijgesteld te zijn krachtens artikel 5-6 of 7.

II. Met overtreding van de bij K.B. van 20 juli 1964 gecoördineerde wetten betreffende het handelsregister, art. 4, 44 eerste lid en 50 een handelswerkzaamheid te hebben uitgeoefend waarvoor zij niet ingeschreven waren in het handelsregister.

.....

Nopens het prejudicieel geschil :

Overwegende dat beklagden ten onrechte het bestaan van een prejudicieel geschil inroepen wegens het feit dat de PVBA Coiffeurscentrale met zetel te Leuven aan de Mechelsestraat nr. 200, waarvan tweede beklagde zaakvoerster is, bij verzoekschrift dd. 27 november 1967 een thans nog aanhangige eis voor de Raad van State inleidde tot vernietiging van de beslissing dd. 7 september 1967 van de vestigingsraad houdende afwijking van haar verzoek tot toevoeging van een bijhuis op haar vestigingsgetuigschrift ;

Overwegende inderdaad dat de beoordeling van een met de tenlastelegging samenhangend geschil slechts ten uitzonderlijken titel en derhalve slechts bij een formele wettekst aan de strafrechter wordt onttrokken (cf. art. 15 wet 17-4-1878 en Rep. Prat., X, V° Proc. pén. nr. 185) ;

dat dergelijke uitzondering vanzelfsprekend niet is voorzien ter zake een administratieve beslissing daar krachtens het grondwettelijk beginsel van de scheiding der machten de uitoefening van of de uitspraak nopens de strafvordering in geen geval afhankelijk kan worden gesteld van een administratieve uitspraak (cf. Haus, Cours de Dr. Crim. nr. 494, 495) ;

Ten gronde :

Overwegende dat ter zake niet betwist wordt dat eerste beklagde het beroep van kapster heeft uitgeoefend zonder persoonlijk vestigingsgetuigschrift en zonder inschrijving in het handelsregister ; dat nochtans wordt beweerd dat haar activiteit desondanks beantwoordde aan de wettelijke normen, vermits bewuste beklagde deelgenoot was van voormelde PVBA, die wel ingeschreven is in het handelsregister en die in hoofde van een van haar aangestelden, te weten tweede beklagde, haar zaakvoerster, wel beantwoordt aan de vereisten gesteld door art. 4 der wet van 24 december 1958, gew. door art. 1 wet van 8 juni 1964 ;

Overwegende derhalve dat het al dan niet «bewezen zijn» van de telastelegging samenhangt met de interpretatie van voormelde wetbepaling ;

Overwegende vooreerst dat een degelijke interpretatie ervan een terugblik naar de doelstellingen van de vestigingswet vereist ; dat, naast beschouwingen van louter economische aard, de wetgever blijkens de parlementaire bescheiden heeft beoogd de handels- en ambachtswereld toe te vertrouwen aan vakkundige lieden bekwaam tot degelijk dienstbetoon tegenover de gemeenschap ; dat, meer bepaald wat de uitoefening van het beroep van kapper betreft, steeds toenemende aanwending van chemicaliën of daarmee verwante produkten, waarvan het onoordeelkundig gebruik in niet geringe mate schadelijk inwerken kan op het haar of de huid, een degelijke beroepsbekwaamheid vereist (cf. B.S. 10 november 1961) ;

Overwegende dat het in het licht van deze doelstellingen reeds onmiddellijk blijkt dat in de salon, uitgebaat door eerste beklagde, van een beroepsuitoefening naar de geest van het K.B. van 28 februari 1962 houdende reglementering van het kappersbedrijf geen sprake kon zijn, daar het kappersberoep er uitgeoefend werd door een

persoon zonder vestigingsgetuigschrift, dus wettelijk onbevoegd daartoe geacht, zonder doelmatige controle, daar de hoogstens om de week uitgeoefende controle vooreerst werd verricht door derde beklagde, die evenmin over het vereist vestigingsgetuigschrift beschikt, en daarenboven enkel betrekking had over de afzet van de geleverde schoonheidsprodukten en over de ontvangsten;

Overwegende vervolgens dat, waar de wet van 24 december 1958 in zake art. 4 gew. bij art. 1 wet van 8 juli 1964 het geval van de uitoefening van een beroep in de schoot van een onderneming behandelt, ze nochtans verzuimt het begrip « onderneming » te definiëren;

Overwegende dat in het arsenaal van onze wetgeving tot nu toe slechts één dan nog embryonale definitie van bewust begrip voorkomt, nl. in art. 14 wet 20 september 1948 nopens de organisatie van het bedrijfsleven, waar de onderneming bepaald wordt als « een technische bedrijfseenheid »; dat daarbij aanleunend de bepaling, gegeven door kamerlid Leburton namens de bijzondere commissie (Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1947-48 Parlementaire bescheiden nr. 511 blz. 41) kan worden aangehaald, die de onderneming bestempelt als « een organisatie van voortbrenging van economisch nut »;

dat bijgevolg, mede in het licht van de doelstellingen van de vestigingswet, de onderneming voorkomt als een economisch begrip, waarin het accent wordt gelegd op een eenheid van productie, omzet of dienstprestatie, niet noodzakelijk te identificeren met het begrip « rechtspersoon » of « vennootschap »;

dat het Openbaar Ministerie terecht in zijn besluiten onderstreept en belicht dat technische bedrijfseenheden niet noodzakelijk gekoppeld hoeven te zijn aan de juridische vorm van het economisch complex; dat een vennootschap dan ook verscheidene hetzij gelijkaardige, hetzij onderling verschillende ondernemingen kan omvatten — al dan niet door tussenkomst van filialen of bijhuizen — en bijgevolg in ieder van zijn ondernemingen het hoofd of een aangestelde belast met het beheer aan de eisen gesteld door art. 4 der vestigingswet moet voldoen;

Overwegende dat de tenlasteleggingen derhalve be-
wezen zijn;

dat ze uit één en hetzelfde opzet spruiten, zodat maar één straf moet worden opgelegd;

Om deze redenen, en bij toepassing van artikelen 4-14 en 15 der wet van 24 december 1958 gew. bij de wetten van 8 juli 1964 en 6 maart 1964; 4-44 eerste lid en 50 van het K.B. van 20 juli 1964, gecoördineerde wetten betreffende het handelsregister; 66, 65, 50, 40, 38 van het strafwetboek; 194 van het wetboek van straffordering; 2, 11, 12, 13, 14, 32, 34, 35, 36, 37, 41 der wet van 15 juni 1935 door de Heer alleenzetelend Rechter aangeduid.

Veroordeelt de Rechtbank de eerste beklagde tot een geldboete van 100 fr. - de tweede en de derde beklagde tot een geldboete van 200 fr.

Zegt voor recht dat bij toepassing van art. 1 der wet van 5 maart 1952 de geldboeten zullen verhoogd worden met 190 opdecimen per frank en gebracht worden op 2000 fr. de geldboete van 100 fr. en op 4000 fr. iedere geldboete van 200 fr.

Zegt voor recht dat bij gebrek aan betaling binnen de wettelijke tijd de geldboete van 100 fr. zal vervangen worden door een gevangenisstraf van 1 maand en iedere geldboete van 2000 fr. door een vervangende gevangenisstraf van 2 maanden.

Veroordeelt de drie beklagden solidair tot de kosten gemaakt door de openbare partij belopende in het geheel de som van 731 fr.

En aangezien het behoort op de twee eerste beklagden die geen vroegere veroordeling tot criminele of tot een

hoofdgevangenisstraf van meer dan zes maanden hebben ondergaan, art. 8 der wet van 29 juni 1964 toe te passen voor de straffen tegen hem uitgesproken, de omstandigheden van die aard zijnde dat het uitstel van de tenuitvoerlegging tot verbetering van de beklagden zal leiden;

Zegt dat de tenuitvoerlegging van dit vonnis uitgenomen voor de kosten bij dit vonnis bepaald, zal uitgesteld worden onder de voorwaarden voorzien door voormelde wet gedurende een termijn van drie jaar vanaf heden.

INGEZONDEN BIJDRAGE

DE VONNISSEN BIJ VERSTEK

Wij ontvingen van Mr. Willem Verougstraete de hieronderstaande belangrijke mededeling betreffende de toepassing van het Gerechtelijk Wetboek.

* * *

Artikel 805 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt.

« Het verstekvonnis mag niet worden uitgesproken vóór het einde van de zitting waarop het verstek is vastgesteld en voor zover dit verstek voordien niet gezuiverd is. »

Veel juristen leggen deze tekst aldus uit dat er geen vonnis bij verstek mag worden toegestaan voor het einde van de zitting.

Ze vergeten dat alinea 2 van hetzelfde artikel bepaalt

« Het verstek zal gezuiverd zijn en het geding voortgezet worden op tegenspraak, indien de partijen dit samen verzoeken tijdens de zitting waarop het verstek is gevorderd. »

Indien de partijen samen terugkomen om te vragen dat het gevorderde (en vastgestelde) verstek zou worden gezuiverd, dan wordt het gezuiverd. Anders blijft het verstek bestaan, en het Gerechtelijk Wetboek belet geenszins een partij verstek te vorderen vanaf het begin van de zitting, al mag de rechter hem ook voorstellen enkele ogenblikken te wachten... zoals hij dit altijd heeft kunnen doen.

Het is echter enkel indien de twee partijen het samen vragen dat het verstek kan worden gezuiverd en niemand kan de eiser verplichten terug te komen om te vragen het verstek te zuiveren.

Deze kwestie werd reeds opgeworpen op talrijke besprekingen, en er werd telkens door de H. Koninklijke Commissaris geantwoord zoals hierboven aangeduid, maar de fabel van de advocaat die moet wachten tot de middag om verstek te vorderen is niet dood te krijgen...

Willem Verougstraete

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen

De Vlaamse Conferentie heeft de laatste weken wel een drukke aktiviteit aan de dag gelegd, waarvan hierna een kort overzicht volgt:

E3, tunnel- en pre-metrowerken

Dat de belangrijke openbare werken, die momenteel in en rond Antwerpen in uitvoering zijn bij de leden der Antwerpse Magistratuur en Balie een ruime belangstelling opwekken, bewees het groot aantal aanwezigen in de Conferentiezaal van het Internationaal Zeemanstehuis tijdens de voordracht van Bestendig Gedeputeerde René

De Vocht, Ondervoorzitter van de Beheerraad der Intercommunale E 3.

Aan de hand van kaarten en dia's gaf de Heer De Vocht een overzicht van deze reusachtige onderneming, die de Intercommunale ongetwijfeld is. Ook de nog uit te voeren bouwwerken werden toegelicht. Vooral werd dan de aandacht besteed aan de bouw der kunstwerken, o.m. de nieuwe tunnel en de pre-metro werken, waarmede kortelings zal begonnen worden.

Dit alles werd dan besloten met een bijzonder humoristische film... over de reeds verwezenlijkte E 3 werken, waarbij bepaalde prominenten bewezen hebben het niet alleen in de politiek ver te brengen, maar bovendien alle kwaliteiten te bezitten om ook in de filmwereld carrière te maken.

Art. 1022 Gerechtelijk Wetboek

De Vlaamse Conferentie zorgt niet enkel voor ontspanning, ook « werkvergaderingen » behoren tot haar activiteiten, waarvoor het Gerechtelijk Wetboek stof genoeg levert. En dat de advocatuur bijzonder belang stelt in art. 1022 G.W. hoeft geen betoog. De confraters A. Hernould en F. Erdman waren zo vriendelijk de Antwerpse advocaten te komen inlichten over de stand van zaken en de diverse problemen die zich stellen in verband met de toepassing van art. 1022 betreffende « de sommen die door de Rechter worden toegekend, als invorderbare kosten, wegens de uitvoering van bepaalde materiële akten ».

Voornoemde confraters zijn lid van de desbetreffende adviescommissies en de Conferentie achtte het noodzakelijk de reactie te peilen van haar leden met het oog op het door de Algemene Raad van de Nationale Orde van Advocaten uit te brengen advies aan de Koning.

Drie strekkingen kwamen vooral tot uiting: een eerste groep opteerde voor een zo hoog mogelijke begroting der kosten voor materiële akten, naar het voorbeeld van de buitenlandse wetgevingen, terwijl anderen, om elke verzwaring met honoraria uit te sluiten, voorstander waren voor een zeer matige begroting. Tenslotte was er een derde groep, die de meeste aanhangers bleek te hebben, die pleitte voor een radicale afschaffing van dit artikel, mits de amendering van art. 1023 G.W., derwijze dat volgens nader te bepalen modaliteiten de verhogingsclausule in het Gerechtelijk Wetboek zou ingelast worden.

Voorzitter H. Segers kon de talrijke aanwezigen niet overtuigen een motie te stemmen, wat enigszins te begrijpen was, gezien de diversiteit der verschillende opvattingen en de tussenkomst van Stafhouder Rombaut, die deze belangrijke debatavond besloot.

Statuut van Stagiairs en Medewerkers

Zelfs in zulke traditionele corporatie als de advocatuur komen de jongeren aan hun trekken. Inderdaad namen vier moedigen de handschoen op, die hen door Voorzitter H. Segers werd toegeworpen en waagden zich aan een paneeldiscussie met vier evenmoedigen maar minder jonge confraters met als onderwerp: het statuut van stagiairs en medewerkers en hun verhouding tot de patroons.

Voorzitter Segers mocht volgende paneelleden voorstellen: de confraters De Feyter, Ehlinger, Van den Brande en De Pauw namens de jongeren, terwijl Stafhouder Ooms in een zeer strijdustige dag, het gild der ouderen aanvoerde, bijgestaan door de confraters Bastaens, Moeremans en Marck.

Het werd alleszins een interessant debat, niettegenstaande het tot geen overeenstemming kwam tussen de beide groepen, in verband met de hoofdpunten der besproken problemen, waarbij men zich vanzelfsprekend de vraag kan stellen in hoeverre de paneelleden al dan niet

een persoonlijk standpunt vertolkt hebben, al dan niet gevolgd door de groep die zij vertegenwoordigden.

Medewerkers en stagiairs menen recht te hebben op bepaalde minima-bezoldigingen, naargelang hun jaren stage of inschrijving op het tableau en hun prestaties in het kantoor van hun patroon, mede vorderen zij dat de partijen vooraf een schriftelijke overeenkomst zouden aangaan onder toezicht van de Heer Stafhouder. Hierop werd dan door de patronale paneelleden geantwoord, dat zij weliswaar geen tegenstander zijn van behoorlijke bezoldigingen, maar de cijfers, evenals andere wederzijdse verplichtingen en rechten, onmogelijk in een schriftelijke overeenkomst kunnen vastgelegd worden, daar het veeleer om een overeenkomst sui generis gaat, waar de verhoudingen patroon-stagiair of medewerker in elk konkreet geval zo verscheiden zijn en de instelling van de Balie uiteraard en in essentie verschilt van de gezagsverhouding tussen werkgever en werknemer in de administratie of handelswereld.

Wel bleken beide partijen enigszins akkoord te gaan in verband met de tussenkomst van de patroon in de verzekering van ziekte, ongevallen en andere risico's in het voordeel van hun medewerker of stagiair.

Volledige eensgezindheid werd wel bereikt aangaande de kwestie der nachtelijke risico's... wat diezelfde avond nog proefondervindelijk bewezen werd.

Adieu aan de Pleitbezorgers

Vermits het korps der pleitbezorgers en de Balie het steeds goed met elkaar kunnen vinden hebben, was het voor de Vlaamse Conferentie een aangename plicht aan de negen getroffen pleitbezorgers een diner aan te bieden in de Salons Centenaire te Antwerpen, waar in een hartelijke sfeer dit laatste avondmaal verorberd werd...:

Voorzitter H. Segers opende de reeks der tafelspeeches en klassikus Stafhouder Rombaut vond in de president een stevige konkurrent wat de kennis betreft der Latijnse dichters, verzen en citaten, die vanzelfsprekend door de intellectuele toehoorders onmiddellijk en zonder vertaling begrepen werden.

Beiden brachten hulde aan de avoué's, vooral dan omdat de Balie nu aangename en bekwame medewerkers en vrienden moet missen. Stafhouder Rombaut bewees ook niet enkel een klassikus en jurist te zijn, maar tevens heel wat van geschiedenis af te weten, door de historische evolutie van het pleitbezorgersambt te schetsen, waarvan de aanwezige avoué's vooral zullen onthouden hebben dat het niet de eerste maal is dat hun ambt afgeschaft werd, zodat het niet voor onmogelijk geacht wordt dat zij eerlang terug in het Gerechtsgebouw zullen verschijnen:

Overigens vonden de pleitbezorgers in Mr. R. De Graef een welbespraakte en spirituele woordvoerder om namens de « afzwaaiers » met gemengde gevoelens van de Balie afscheid te nemen. Confrater-Dichter Eddy Van Vliet bedacht tenslotte de ere-pleitbezorgers met een merkwaardig gedicht, waarin hij op een zeer fijne wijze diezelfde gemengde gevoelens verwoordde, die met zulk afscheid gepaard gaan.

MEDEDELINGEN

Tijdschrift voor Privaatrecht

LUSTRUMVIERING

1964 - 1969

Het zo hoog gewaardeerd Tijdschrift voor Privaatrecht gaat thans reeds zijn eerste Lustrum vieren.

Dit zal gebeuren op vrijdag 14 maart a.s. door een academische zitting in de academieraadzaal van de Rijksuni-

versiteit te Gent, waar Prof. J. M. Maeijer een rede zal uitspreken over « Transplantatie en privaatrecht ».

Deze academische zitting zal gevolgd worden door een receptie.

Het Rechtskundig Weekblad wenst de redactie van het Tijdschrift voor Privaatrecht van harte geluk met zijn vijfjarige hoogstaande wetenschappelijke activiteit en hoopt dat het tijdschrift steeds verder zal mogen bloeien ten bate van de Vlaamse rechtswetenschap.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht, jrg. 1969 - nr. 1:

Ritterspach Th. De opdracht van het grondwettelijk federaal hof in de politieke inrichting van de Duitse Bondsrepubliek: — Stellinga J.R., Een Nederlands rapport inzake de verhoogde rechtsbescherming tegen de overheid. — Moors R., De Wetgevende macht onder de Assemblée Constituante. — Van Impe H., Vrijheid van mening en recht op voorlichting.

Tijdschrift van de Vrederechters, jrg. 1969 - nr. 1:

Mougenot R., L'apposition des scellés sur les biens dépendant d'une communauté. — Horion R., De toepassing van art. 1018, 5° van het gerechtelijk Wetboek en de reisvergoedingen van de magistraten en van de griffiers.

Nederlands Juristenblad, jrg. 1969 - nr. 9:

S. Sanders D., De Medische Tuchtwet: — Novelle I. — Bloembergen A.R., The Forensic lottery. — Instelling en statuut van een Benelux-gerechtshof: — Groen K., Kans suggestie betreffende de bevoegdheid van een zelfstandig rechtsprekende afdeling Contentieux en artikel 70 der Beroepswet, met onderschrift van Mr. J. M. Kans. — De Hartogh S.L.F., Het huurrecht na scheiding of scheiding van tafel en bed. — Moelker C., Betaling van de huurprijs ineens: — Instituut voor bouwrecht:

nr. 10.

Sanders D., De Medische Tuchtwet: — Novelle (slot). — Van Wijk H.D., Werkzaamheden van de commissie voor de verzoekschriften uit de beide Kamers der Staten-Generaal en het verslag van een der commissies inzake Mr. B. Van der Waerden. — Funke A.P., Het Nederlands-Amerikaans Verdrag van vriendschap, handel en scheepvaart en de Cautio judicatum solvi (art. 152 Rv.).

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jrg. 1969 - nr: 5030:

Rombach J., Het onderscheid tussen legaat en last in het nieuwe B.W. — Kist J., Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Verbintenissenrecht (VIII, slot).

nr. 5031:

Scholten G.J., Anticiperende interpretatie, een nieuwe interpretatie-methode? (I): — Mannoury J., Naar de bronnen van de Wet op het Arbeidscontract: Negentiende-eeuwse Duitse jurisprudentie over de voortijdige beëindiging van de arbeidsovereenkomst.

Ars Aequi, jrg. 1969 - nr. 2:

Fuller L.L., De rancuneuze aanbrengrer.

Sociaal Economische Wetgeving, jrg. 1968 - nr. 12:

Van Dijk P., Vraagtekens voor Europees recht. — Verloren van Themaat P., Enkele ketterse kanttekeningen bij het ontwerp van de wet op de loonvorming.

Bestuurswetenschappen, jrg. 1968 - nr. 7:

Wessel J., Overzicht van de jurisprudentie van de Kroon inzake de Wet-BAB, gepubliceerd in 1966 en 1967.

Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis, jrg. 1968 - nr. 4:

Hausmaninger H., Celsus und die regula Catoniana. — Thomas J.A.C., Rei Hereditariae furtum non fit. — Mac Cormack G., Partes secanto. — Lemosse N., Mort et lustratio, A propos de Dio Cass, 54,28,4. — Wyffels C., Is de Brugse keure betreffende het « Poortergeding », gedagtekend van 1229, in werkelijkheid zestig jaar jonger? — Evrard E., L'acte de sauvegarde de l'hôpital militaire français de Marchienne-au-pont (1677): Premier document juridique de neutralisation d'un hôpital militaire. — Warlomont R., La position actuelle du problème des francs-hommes du Luxembourg.

Journal des Tribunaux, jrg. 1969 - nr. 4650:

Tasuet M., La rupture du contrat d'agent commercial.

Revue Critique de Jurisprudence Belge, jrg. 1968 - nr. 4:

Dabin J., Troubles de voisinage provenant de l'érection d'un bâtiment. — Magrez M., Louage de services. — Schoentjes-Merchiers Y., Louage de choses. — Horion P. et Papier-Jamoulle M., Examen de jurisprudence. — (Droit social 1964 à 1967).

Revue pratique du Notariat Belge, jrg. 1969 - nr. 2551:

Bagniet J., Code judiciaire. — Des partages et licitations.

Recueil Général de l'enregistrement et du notariat, jrg. 1969 - nr. 21239 à 21250.

Projet de loi modifiant le Code des droits d'enregistrement, d'hypothèque et de greffe.

Mouvement Communal, jrg. 1969 - nr. 2:

Vie de l'Union. — Assemblées générales annuelles de l'Union des Villes et Communes Belges et de sa section « Assistance publique » (suite). — Le problème de la création de districts. — Maes R., Chronique parlementaire.

Bulletin van de E.E.G.: nr. 12 - jg. 1968:

Landbouw 1980: Naar een hervorming van de structuur. — Belgische en Franse voorstellen betreffende de opbouw van Europa. — Herdenking van het tienjarig bestaan van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en de bevestiging van het Gemeenschapsrecht.

Europees vervoerrecht: jg. 1969 - nr. 1:

Manca P., Project of convention on liability for pollution of the sea (S/S Torrey Canyon).

Recueil Dalloz Sirey (Parijs): jg. 1969 - nr. 7:

Demischel A., Les Frégoli de la fonction publique. Remarques critiques sur le détachement.

nr. 8.

Lavabre Ch., Le groupement d'intérêt économique. — Réflexions sur une nouvelle entité juridique.

nr. 9.

Hémar J., Terré F. et Mabilat P., La dixième réforme de la réforme du droit des sociétés commerciales (Loi nr. 19-12 du 6 janvier 1969).

nr. 10.

Couvrat P., Le projet de convention internationale relative au contrat de voyage.

Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie: jg. 1968 - nr. 7:

Hughes G.C., Freedom to think. — Baratta A., Rechtspositivismus und Gesetzpositivismus. — Haag K., Versuch einer Beschreibung und Deutung der wissenschaftlichen Theorienbildung mittels der mathematischen Informationstheorie.